

THE FRIDTJOF NANSEN INSTITUTE

Over grensen etter kunnskap?

**Evaluering av 13 prosjekter innenfor satsingsområdet
kompetanse og utdanning, finansiert over
Barentsprogrammet**

Anne-Kristin Jørgensen og Geir Hønneland

FNI-rapport 01/2002

FRIDTJOF NANSENS INSTITUTT
THE FRIDTJOF NANSEN INSTITUTE

Tittel/Title Over grensen etter kunnskap? Evaluering av 13 prosjekter innenfor satsingsområdet kompetanse og utdanning finansiert over Barentsprogrammet (Across the Border for Knowledge? Evaluation of 13 Projects from the Field of Education and Competence Financed over the Barents Programme)	Sider/Pages 66
Publikasjonstype/Publication Type FNI report	Nummer/Number 1/2002
Forfatter(e)/Author(s) Anne-Kristin Jørgensen og Geir Hønneland	ISBN 82-7613-425-4
Program/Programme	ISSN 0801-2431
Prosjekt/Project 0102	
Sammendrag/Abstract The report is an evaluation of a selection of education and competence-related projects financed over the Barents Programme. The implementation of the evaluated projects can largely be characterised as successful. Problems were mainly encountered in the initial phase of the projects are solved relatively quickly. A few of the projects suffer from a certain lack of interest among Russian project co-ordinators and/or participants. Nevertheless, the main impression is one of a group of well-founded and relevant projects which – led by enthusiastic and well-qualified project leaders - have achieved their goals of contributing to an increase in contacts across the East-West divide of the European North. The projects have been somewhat less successful in contributing to the development of a functional Barents Region. Some of the exchange programmes suffer from the fact that few of the Russian students return to Russia after studies in Norway. The demand in Russia for candidates with a Norwegian education is also varying. The courses for Russian journalists in Norway seem to have had too high ambitions in relation to what can be achieved in terms of 'democratisation' on the Russian side, and to some extent also suffer from attempts at teaching the Russians to do things 'in our way'.	
Stikkord/Key Words Barents region, Northwest Russia	
Bestilling til/Orders to: Fridtjof Nansen Institute, Postboks 326, N-1326 Lysaker, Norway. Tel: (47) 6711 1900 Fax: (47) 6711 1910 Email: sentralbord@fni.no	

Innhold

FORORD.....	II
SAMMENDRAG	III
1 INNLEDNING.....	1
1.1 Problemstilling.....	1
1.2 Bakgrunn.....	2
1.3 Metode.....	3
2 PROSJEKTEVALUERINGER.....	5
2.1 Stipendordning for lærere	5
2.2 Barentsplus.....	10
2.3 Barentsplus Junior.....	14
2.4 Avtalefestet studentutveksling.....	18
2.5 Utveksling av teknologistudenter.....	22
2.6 Vår store nabo i øst	27
2.7 Samarbeid Nordreisa videregående skole og skole nr 1 i Apatity	30
2.8 Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk	34
2.9 Barents Press Murmansk.....	40
2.10 Kurs for russiske journalister.....	44
2.11 Kurs for russiske radiojournalister	48
2.12 Fagforeningssamarbeid	51
2.13 Landbrukspraktikanter.....	55
3 KONKLUSJONER.....	59
3.1 Prosjektorganisering og –måloppnåelse	59
3.2 Måloppnåelse ift Barentsregionens målsetninger	60
3.3 Kostnadseffektivitet	62
3.4 Dilemmaer i prosjektutvelgelse og –gjennomføring.....	63
3.5 Anbefalinger.....	65

Forord

Denne rapporten er en evaluering av 13 utvalgte prosjekter innenfor satsningsområdet kompetanse og utdanning finansiert over Barentsprogrammet. Evalueringen er utført av Fridtjof Nansens institutt på oppdrag fra Barentssekretariatet i perioden september – desember 2001. Forsker Anne-Kristin Jørgensen gjennomførte de fleste av intervjuene og er hovedforfatter av de enkelte prosjektevalueringer. Seniorforsker Geir Hønneland deltok på noen av intervjuene i Russland og har hatt hovedansvar for å utforme innlednings- og konklusjonskapitlet. Assisterende direktør Arild Moe har bidratt med kommentarer og innspill i slutfasen. Evalueringsteamet stiller seg samlet bak denne rapportens konklusjoner og anbefalinger.

Intervjuene i Apatity ble foretatt av Anna Garbuz, forsker ved Kola Science Centre, på oppdrag fra evalueringsteamet.

Hoveddelen av et evalueringsarbeid består i å sette seg inn i evalueringens objekt gjennom lesing av rapporter og saksdokumenter samt samtaler med involverte personer. Vi ønsker å rette en stor takk til alle prosjektlederne, -koordinatorene og -deltakerne på både norsk og russisk side som har gitt av sin tid for å gjøre prosjektdokumenter tilgjengelige for forfatterne samt informere og svare på spørsmål både i intervjuer, over telefon og via e-post. Fridtjof Nansens institutt ønsker videre å takke Barentssekretariatet for oppdraget og for velvillig assistanse underveis.

Under presentasjonen av det enkelte prosjektet er det angitt hvem vi har intervjuet ifm det konkrete prosjekt. I tillegg er representanter for Barentssekretariatet intervjuet for å få et best mulig overblikk over helheten i sekretariatets prosjektportefølje. Angivelse av prosjektbevilgninger er basert på tall fra Barentssekretariatet.

En foreløpig versjon av rapporten ble oversendt Barentssekretariatet i januar 2002. Foreliggende utgave har tatt hensyn til kommentarer fra oppdragsgiver og lederne av de evaluerte prosjekter.

Dette er en praktisk rettet evaluering og ingen vitenskapelig fremstilling. Vi har derfor valgt å ikke inkludere referanser til forskningslitteratur om Barentsregionen. Likeledes har vi utelatt bakgrunnsinformasjon som ikke oppleves som direkte relevant for problemstillingene i dette evalueringsarbeidet.

Lysaker, mars 2002

Sammendrag

Evalueringen omfatter 13 utvalgte prosjekter innenfor satsningsområdet kompetanse og utdanning finansiert over Barentsprogrammet. Utvalget av prosjekter ble foretatt av Barentssekretariatet. Flesteparten av prosjektene som er evaluert, dreier seg om utveksling av elever, studenter og lærere samt kurs i Norge for russiske journalister.

De evaluerte prosjektene kan i all hovedsak karakteriseres som vellykkede. De har blitt organisert og gjennomført på en god måte, og de fleste prosjektmålene er nådd. Problemer i gjennomføringen har stort sett vært knyttet til oppstartvansker samt ulike måter å gjøre ting på i Norge og Russland, og har i hovedsak blitt løst underveis. Noen få av prosjektene har problemer med manglende interesse og oppfølging hos enkelte av de russiske prosjektkoordinatorene. Dette ødelegger likevel ikke helhetsinntrykket av et sett velbegrunnede og relevante prosjekter som ledet av entusiastiske og velkvalifiserte prosjektledere har nådd sine mål om å bidra til økte kontakter på tvers av øst-vest skillet i Barentsregionen. Særlig oppleves det som administrativt fornuftig å samle ulike typer utvekslingsordninger i noen få store prosjekter, fortrinnsvis Barentsplus og Barentsplus Junior.

Hva angår prosjektenes bidrag til de overordnede målsetningene bak Barentssamarbeidet, innebærer de evaluerte utvekslingsprosjektene bidrag i retning av forhold som stabilisering, normalisering og utvikling av Barentsregionen som identitetsregion – en utvikling som riktignok går med småskritt. Et ikke ubetydelig antall mennesker har i løpet av de siste årene via disse prosjektene fått kortere eller lengre opphold på ”den andre siden” i Barentsregionen. Dette antas å gjøre disse ”andre”, deres levested og samfunnssystem mindre fremmede for de utvekslede personer. Videre har ordningene hatt mer håndfaste konsekvenser som opplæring av et relativt stort antall personer med tilstrekkelig kunnskap i ”motpartens” språk til å kunne fungere som tolker og oversettere.

Mindre vellykket har utvekslingsprosjektenes bidrag til å gjøre Barentsregionen til en funksjonell region vært. Prosjekt Utveksling av teknologistudenter har foreløpig et problem i at svært få russiske studenter har vendt hjem etter endt utdanning i Norge. Prosjekt Avtalefestet studentutveksling lider på sin side under manglende tilrettelegging for utveksling av studenter med andre fagfelt enn filologi. I prosjekt Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk synes det å være strukturelle forhold som reduserer etterspørselen etter kandidatene på det russiske markedet, men her er det visse lyspunkter i den eksportrettede russiske fiskeindustrien.

Medieprosjektene kan også sies å bidra til overordnede målsetninger som stabilisering og normalisering, men hvorvidt de har bidratt til demokratisering, er mer tvilsomt. Den journalistfaglige delen av kursene synes ihvertfall i starten å ha vært for ambisiøst lagt opp ift

hva man kan forvente skal finne sted av endringer på russisk side, og det er begrenset hva russiske journalister er i stand til å få til av endringer i egne redaksjoner når de kommer hjem. Foruroligende ift prosjektenes rasjonale er at flere deltakere er kritiske til hvorvidt det er *ønskelig* å innføre ”vestlige” standarder i russisk presse, samt at det oppleves som naivt å tro at nordmenn kan lære opp russerne til å drive ”fri” pressevirksomhet. F eks spør de seg hvor mye ”friere” en norsk journalist er når han eller hun må ha ”gode” historier som nød og miljødeleggelse i Nordvest-Russland – istedenfor å gi et mer nyansert og ”riktig” bilde av regionen – enn en russisk journalist som av ulike grunner lar være å skrive om de samme miljøproblemene. Prosjektkoordinator for Barents Press Murmansk nevnte konkrete eksempler på at hun for norske journalister hadde foreslått alternative ”gode” saker, som journalistene selv hadde tent på, men som redaksjonene hjemme i Norge ikke fant salgbare nok til å bruke.

Likeledes kan det hevdes at målsetningen til prosjekt Landbrukspraktikanter om å bidra til oppbygging av privat jordbruk i Russland var for ambisiøs og i for stor grad forankret i et norsk ønske om å lære russerne å gjøre ting på norsk måte. For å få den ønskede effekt av prosjektet kreves endring på systemnivå i Russland. Kanskje burde man undersøkt mer i forkant hva enkeltbonden kunne ha nytte av samt mulighet til å få gjennomslag for av endringer i den russiske hverdagen?

Prosjekt Fagforeningssamarbeid har hatt en eksplisitt målsetning om å informere og drive opplysningsarbeid, snarere enn å lære opp russerne til å gjøre ting på ”norsk” måte. Dette kan i seg selv sies å være positivt. Like fullt hevder russisk medlem i prosjektets styringsgruppe at det er en direkte forbindelse mellom disse kursene og den raske fremveksten av lokale avtaler i Murmansk-bedrifter utover 1990-tallet. Man skal være forsiktig med å fastslå årsaks-sammenhengen her, men heller ikke se bort fra at kursene kan ha hatt håndfaste konsekvenser utover det uttalte ønsket om å informere. I så fall kan kursene sies å ha bidratt til fremveksten av et sivilt samfunn i Russland, noe som er en uttalt målsetning bak det norske Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa og implisitt også for Barentssamarbeidet.

Det anbefales at man fra norsk side prioriterer prosjekter som innebærer opplysning om norske forhold fremfor prosjekter som definerer nordmenn som læremestre og russere som læregutter. Videre bør man være mindre ridig ift å skulle inkludere alle de russiske regionene i enkelte prosjekter; viser de ikke nødvendig interesse for å følge opp sine prosjektforpliktelser, bør de heller ikke få være med. Ifm utforming av prosjekter bør det vurderes nøye hvorvidt man fra russisk side oppfatter det konkrete prosjektet som ”nødvendig” og legitimt; i gjennomføringen bør imidlertid norsk prosjektleder ta klart ansvar og kreve avtalt oppfølging fra russiske samarbeidspartnere. Man bør være forholdsvis liberal mht å gi driftsstøtte (og ikke kun gi startstøtte) innenfor området utdanning og kompetanse; det gir dårlige signaler overfor russerne å avbryte samarbeid som fungerer bra uten annen grunn enn at prosjektet har fått støtte lenge nok. Det kan imidlertid argumenteres for at prosjekter som

har gått en tid, bør justeres geografisk eller tematisk (at enkelte aktiviteter begrenses og nye kommer til, eller at enkelte russiske regioner gradvis fases ut og andre kommer inn).

Prosjektleder bør helst ha en viss Russlandskunnskap på forhånd. Ifm større prosjekter bør det også stilles krav om at man fra russisk side stiller med prosjektkoordinatorer som behersker engelsk eller norsk. Det er generelt bra at prosjekter har engelskopplæring som komponent eller bivirkning, slik dette f eks er gjort i prosjekt Samarbeid Nordreisa videregående skole – skole nr 1 i Apatity. Studentopptaket slik dette er gjennomført under prosjekt Utveksling av teknologistudenter – hvor den norske part har full kontroll over opptaket basert på personlige intervjuer med kandidatene – bør være et eksempel til etterfølgelse for andre utvekslingsprosjekter, ihvertfall når oppholdet i Norge er ment å være av såpass langvarig karakter som tilfellet er i Narvik. Den russiske samarbeidspartneren roser her norsk prosjektleder for å gjøre det lettere på russisk side å motstå press fra innflytelsesrike russere som ønsker sine barn utvekslet. Dette er en noe ømtålig problemstilling ettersom det innebærer en potensiell overstyring av russiske interesser. Spørsmålet er likevel om ikke svært mange russere vil betrakte det som rimelig med norsk styring her; dette hjelper dem til å komme svakheter i eget system til livs, og nordmennene fremstår ikke som kunnskapsløse idealister uten kjennskap til hvordan det russiske samfunnet fungerer.

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Denne evalueringen omfatter 13 utvalgte prosjekter innenfor satsningsområdet kompetanse og utdanning finansiert over Barentsprogrammet. Utvalget av prosjekter ble foretatt av Barentssekretariatet. Følgende prosjekter er inkludert i evalueringen (med angivelse av norsk prosjektleder og totalt bevilget sum fra Barentsprogrammet i løpet av prosjektperioden):

- Vår store nabo i øst (Bjørnevatn skole, bevilgning 1996-2001: kr 206 000,-)
- Stipendordning for lærere (OPUS Nord-Troms, bevilgning 1995-1998: kr 950 000,-)
- Barentsplus Junior elevutveksling (Fylkesutdanningssjefene i Nord-Norge, bevilgning 1995-2001: kr 4 449 500,-)
- Barentsplus studentutveksling (Høgskolen i Finnmark, bevilgning 1995-2001: kr 4 400 000,-)
- Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk (Vardø videregående skole, flere delprosjekt, bevilgning 1996-1999: kr 1 750 000,- + kr 866 000 til delprosjekter med egen finansiering i perioden 1998-2001)
- Utveksling av teknologistudenter (Høgskolen i Narvik, bevilgning 1995-1999: kr 1 235 200,-)
- Avtalefestet studentutveksling (Universitetet i Tromsø bevilgning 1996-1999: kr 785 000,-)
- Kurs for russiske journalister (Høgskolen i Bodø bevilgning 1999-2001: kr 190 000,-)
- Kurs for russiske radiojournalister (Norsk Lokalradioforbund, bevilgning 1999-2001: kr 602 000,-)
- Landbrukspraktikanter (Stiftelsen Agro-Pomor, bevilgning 1994-1999: kr 796 000,-)
- Barents Press Murmansk (Nordisk Informasjonskontor i Nord-Norge, bevilgning 1996-2000: kr 395 000,-)
- Fagforeningssamarbeid (Fellesforbundet, bevilgning 1996-2000: kr 575 000,-)
- Samarbeid Nordreisea videregående skole – skole nr 1 i Apatity (Nordreisea videregående skole, bevilgning 1996-2001: kr 333 000,-)

Ni av de 13 prosjektene innebærer utveksling av lærere, studenter og skoleelever. Tre prosjekter kan karakteriseres som ”medieprosjekter”, innrettet mot kursing av russiske journalister og utvikling av en fri presse i Russland. Ett av prosjektene – prosjekt Fagforeningssamarbeid – faller litt utenfor disse to hovedkategoriene.

Iht mandat, som finnes som vedlegg til kontrakt mellom Barentssekretariatet og Fridtjof Nansens institutt av 23.07.01, skulle prosjektene vurderes:

- ift målsetninger for det enkelte prosjekt slik de er formulert i prosjektbeskrivelse
- ift overordnede målsetninger for Barentssamarbeidet
- ift kostnadseffektivitet

Hovedvekt legges på en vurdering av hvorvidt det enkelte prosjekts målsetninger er oppnådd, og hvilke faktorer som har bidratt til realisering, evt manglende realisering av disse målsetningene. Det gis også en kortfattet vurdering av hvorvidt prosjektene bidrar til å oppfylle de overordnede intensjonene bak Barentssamarbeidet. I den grad datatilfanget tillater det, blir også forholdet mellom oppnådde resultater og ressursbruk vurdert.

På bakgrunn av evalueringen av de enkelte prosjekter søkes det identifisert gjennomgående faktorer som enten fremmer eller hemmer en positiv prosjektutvikling. Dette gir i sin tur grunnlag for å komme med anbefalinger ift fremtidig prosjektgjennomføring.

Evalueringen av de 13 utvalgte prosjektene presenteres i rapportens kapittel 2. Her legges det hovedvekt på å gi en deskriptiv fremstilling av prosjektets bakgrunn, formål, gjennomføring og resultatet. I konklusjonen under den enkelte prosjektevaluering vektlegges forhold knyttet til dette prosjektets gjennomføring og resultater; prosjektens bidrag til å nå de overordnede målsetninger med Barentssamarbeidet blir hovedsakelig diskutert i konklusjonskapitlet (kapittel 3).

1.2 Bakgrunn

Den euro-arktiske Barentsregionen ble etablert gjennom Kirkeneserklæringen av 11. januar 1993. Dette transnasjonale samarbeidet i de europeiske nordområdene omfatter opprinnelig de tre nordnorske fylkene, Norrbotten og Lapplän i hhv Sverige og Finland samt Murmansk og Arkhangelsk oblast og Republikken Karelen i Russland. Etterhvert har også Västerbotten og Oulu län i Sverige og Finland samt Den nenetsiske autonome krets (geografisk en del av Arkhangelsk oblast, men et selvstendig subjekt i Den russiske føderasjonen) og Republikken Komi i Russland kommet til. Samarbeidet har både en nasjonal og en regional forankring. På nasjonalt nivå er Det euro-arktiske Barentsrådet samarbeidets øverste organ. De fire statenes utenriksministre, samt ministre fra andre vestlige stater som har valgt å slutte seg til samarbeidet, deltar normalt i Barentsrådet. På regionalt nivå er Regionrådet øverste besluttsende myndighet. I Regionrådet er de deltakende regioners ledere (f eks fylkesordførere i Norge og guvernører/republikkpresidenter i Russland) representert. Barentssekretariatet i Kirkenes har en koordinerende rolle ift aktivitetene som finner sted under samarbeidet på nasjonalt og regionalt plan, og fungerer videre som bevilgende myndighet ift en del av de samarbeidsaktiviteter som finansieres av norske penger.

Den overordnede måsetningen med Barentssamarbeidet er å bidra til normalisering, stabilisering og regionalisering i de europeiske nordområdene. Det tar sikte på å motvirke den militære spenningen, redusere trusselen mot miljøet og minske gapet i levestandard mellom nordisk og russisk side i regionen. Videre er det en måsetning å gjøre Barentsregionen til en identitetsregion og en funksjonell region. Med førstnevnte menes et geografisk område hvor hele befolkningen har en opplevelse av fellesskap uavhengig av statsgrenser; med funksjonell region forstås her et område preget av omfattende menneskelig, handels- og næringsmessig interaksjon på tvers av de samme grensene. Til sist bør det nevnes at ønsket om å bidra til demokratisering – herunder oppbygging av politiske partier, sivil samfunn og en fri presse – i Russland og det øvrige Øst-Europa ligger som en overordnet føring både i Barentssamarbeidet og de andre norske mekanismene for økonomisk støtte østover (særlig Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa).

Det internasjonale samarbeidet som formelt går under betegnelsen Den euro-arktiske Barentsregionen, blir for enkelthets skyld i denne rapporten vekselvis omtalt som Barentsregionen og Barentssamarbeidet. For å variere språket veksler vi også mellom å bruke offisielle benevelser som Murmansk oblast og Republikken Karelen og de forenklede formene Murmansk og Karelen. Når vi f.eks. snakker om utdanningsetaten i Murmansk, tenker vi således på ”fylkesutdanningsetaten” og ikke de lokale myndighetene i Murmansk by.

1.3 Metode

Datainnsamlingen har vært basert på en kombinasjon av gjennomgang av relevant prosjektdokumentasjon og intervjuer med nøkkelpersoner, hovedsakelig prosjektleder på norsk side og én eller flere prosjektkoordinatorer på russisk side. I den grad det har vært mulig innenfor evalueringens rammer, er det også tilstrebet å få til intervjuer med prosjektdeltakere på kursene og utvekslingsordningene som har blitt evaluert. Det har vært gjennomført to intervjuer under i Murmansk og én i Arkhangelsk, Kirkenes og Tromsø. I tillegg har en rekke personer blitt intervjuet per telefon, og oppklarende spørsmål har blitt stilt på e-post i etterkant av intervjuene. Det oppfattes som særlig viktig at medlemmene av evalueringsteamet snakker russisk og har bred erfaring med intervjuarbeid i Russland. Det er vår klare erfaring at russere har lettere for å være oppriktige når intervjuet foretas uten tolk. Alle intervjuer med russere ifm denne evalueringen har således foregått på russisk.

En god del prosjektdokumentasjon har også blitt gjennomgått ifm evalueringen, både det av skriftlig materiale om prosjektene som finnes i Barentssekretariatet, og andre dokumenter som prosjektledere og –koordinatorer har forsynt evalueringsteamet med. Det bør nevnes at det skriftlige materialet i liten grad har vært systematisert i forkant av evalueringen, noe som har gjort denne delen av arbeidet tidkrevende og ikke alltid like fruktbar.

2 Prosjektevalueringer

2.1 Stipendordning for lærere

Utveksling av norske og russiske lærere i videregående skole

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Ordningen var åpen for alle lærere i videregående skoler i norsk og russisk del av Barentsregionen, men den var særlig rettet mot skoler som samarbeidet i utgangspunktet.

Prosjektansvarlig på norsk side: Troms Fylkeskommune

Prosjektadministrasjon: OPUS Nord-Troms v/Kåre Gunnar Hanssen

Prosjektleder: Trond Bjerkmo, Nordreisa videregående skole

Koordinator på russisk side: Utdanningsetaten i Murmansk oblast

Varighet: 1995-1999. Til sammen var det tre tildelingsrunder, den første i 1996.

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

350 000 i 1995 (overført til 1996), 300 000 for hvert av årene 1997 og 1998.

I tillegg antar prosjektadministrator at de norske skolene har hatt en del egenutgifter ifm utvekslingene.

Kilder: telefonintervjuer med Kåre Gunnar Hanssen ved OPUS Nord-Troms og prosjektleder Trond Bjerkmo, intervjuer med Nelli Pugatsjova ved utdanningsetaten i Murmansk oblast, samt med rektor og en lærer ved skole nr 1 i Apatity, prosjektdokumentasjon

2.1.1 Prosjektbakgrunn og formål

Prosjektet ble initiert i 1994, og forslagsstiller var Det regionale videregående opplærings- og elevutvekslingsutvalg. Ifølge koordinator på russisk side ble ideen diskutert i flere av arbeidsgruppene som dengang eksisterte under Barentssamarbeidet, bl a i arbeidsgruppa for allmennutdanning. Ansvar for prosjektet var opprinnelig tenkt å skulle rullere mellom de tre

nordnorske fylkeskommunene, men etterhvert ble det klart at ingen av fylkesutdanningskontorene hadde kapasitet til å administrere prosjektet selv. Etter at Finnmark Fylkeskommune hadde utført en del arbeid med den nærmere utformingen av prosjektet i 1995, sa Troms Fylkeskommune ja til å overta ansvaret for prosjektet på betingelse av at de kunne la noen andre ta seg av selve prosjektadministrasjonen. Denne ble satt ut til OPUS Nord-Troms, som er en opplærings- og utdanningsorganisasjon under Fylkeskommunen. Ettersom OPUS Nord-Troms bare hadde to ansatte, ble Trond Bjerkmo ved Nordreisa videregående skole engasjert som prosjektleder. Han hadde tidligere utført arbeid for OPUS Nord-Troms, men hadde ikke noen tidligere erfaring med samarbeid ift Russland.

I de første prosjektutkastene fra arbeidsgruppa for allmennutdanning formuleres formålet med prosjektet på følgende måte: *For å oppmuntre lærerne til engasjement i Barentssamarbeidet, må det gis mulighet til å lære andre undervisningsinstitusjoner og arbeidsforhold i nabolandene å kjenne.* Videre slås det fast at målet med stipendordningen er *å styrke den faglige kvaliteten og få nye impulser til undervisningen ved opphold i utlandet.*

De konkrete premissene for ordningen ble fastlagt på et møte i Nordreisa i januar 1996. Her deltok Marit Helene Pedersen som representant for Fylkesskolesjefen i Finnmark, Snorre Bråthen som representant for Fylkesutdanningsjefen i Troms, samt Kåre Gunnar Hanssen og Trond Bjerkmo fra OPUS Nord-Troms.

Av den første statusrapporten fra OPUS Nord-Troms til Fylkesutdanningsjefen i Troms (oktober 1996) fremgår kriterier for tildeling av stipendet. Her fastslås det bl a at de som kan søke, er lærere ved norske og russiske videregående skoler i Barentsregionen. Videre heter det at lærerne skal ha et "felles arbeidsspråk" (i praksis at russiske søkere bør beherske engelsk eller annet fremmedspråk), at søkerne selv må skaffe vertsskoler, og at skoler som har samarbeidet tidligere vil bli prioritert.

På møtet i Nordreisa ble OPUS Nord-Troms gitt følgende mandat:

- lage en plan for gjennomføringen i samarbeid med utdanningsetaten i Murmansk
- utarbeide søknadsskjema og innbydelse på norsk og russisk
- gi informasjon til de norske skolene
- prioritere søknadene fra de norske lærerne
- lage endelig forslag til hvem som skulle tildeles stipend
- skrive tilsagnsbrev til norske og russiske skoler

Utdanningsetaten i Murmansk oblast fikk ansvar for å informere om og koordinere ordningen på russisk side. Foruten å delta ved utarbeidningen av gjennomføringsplanen, skulle de

distribuere utlysning og søknadsskjemaer på russisk side, motta søknader fra russiske søkere og prioritere disse.

For å holde administrasjonskostnadene nede ble det lagt opp til at mest mulig av administreringen skulle skje ved de enkelte skolene. Dette innebar bl a at skolene selv måtte utforme det faglige opplegget for hospitantene samt ordne med praktiske detaljer som losji, visum og billetter. Størelsen på stipendet varierte ift hvor langt oppholdet var, men lå stort sett fra kr 6 000 til kr 10 000 per person; enkelte langtidsopphold kom opp i kr 15-20 000. Stipendet var ment å dekke reise samt opphold med kr 2 000 per måned for nordmenn og kr 100 i dagpenger for russere.

2.1.2 Gjennomføring og resultater

Ut fra rapportene fra OPUS Nord-Troms samt intervjuer med involverte på begge sider synes det som om både norsk prosjektadministrator og russisk koordinator i store trekk har gjennomført arbeidet med prosjektet iht planen.

Det fremgår ikke av prosjektdokumentasjonen hvor mange stipender som ble delt ut i løpet v prosjektperioden. Representanten for prosjektadministrator sa i intervju at av prosjekttildelingen ble ca kr 650 000-700 000 delt ut som stipender. Hvis man antar at det gjennomsnittlig ble gitt kr 10 000 per stipend, kan man altså grovt anslå at 60-70 personer fikk stipend. Interessen for å delta var særlig stor fra russisk side, også fra ”freemovers”, dvs representanter for skoler som ikke i utgangspunktet var involvert i norsk-russisk samarbeid. Fra norsk side kom søkerne stort sett fra skoler som allerede var involvert i slikt samarbeid, og en del ”tunge” skoler utnyttet ordningen svært aktivt.

Før prosjektet ble startet opp, var det snakk om at man hvert år skulle prioritere lærere fra ett bestemt fagområde. Dette gikk man siden bort fra. Fra russisk side har det imidlertid særlig vært språklærere (hovedsakelig engelsk) som har søkt stipendene, formodentlig fordi det ble stilt krav om ”felles arbeidsspråk”.

For de norske deltakerne har det vært en forutsetning for (etterskuddsvis) utbetaling av stipendet at de skulle levere en rapport med beskrivelse av oppholdet. Denne kunne gjerne være kort og uformell. Det ble ikke stilt noe tilsvarende krav til de russiske søkerne. Koordinator på russisk side opplyste imidlertid at de russiske deltakerne jevnt over har vært svært fornøyd med oppholdene i Norge. Hun fortalte at hun stadig mottar henvendelser fra lærere som spør om ordningen vil bli tatt opp igjen.

Et konkret eksempel på positive resultater av ordningen er erfaringen til læreren fra Apatity som ble intervjuet ifm denne evalueringen. Hun fortalte at hun som engelsklærer hadde hatt stor nytte av oppholdet og pekte på flere momenter ift undervisningsmetodikk som hun kunne anvende i jobben sin. Hun hadde også lært mye nytt innenfor IKT og blitt så inspirert at hun gikk til anskaffelse av en PC da hun kom hjem. Hun refererte også til flere kolleger som hadde deltatt i ordningen, og som kom hjem fra Norge med både nye kunnskaper og med en ny giv i forhold til jobben.

Det som har kommet frem av problemer ift prosjektet, har først og fremst vært knyttet til fremdrift og administrasjon. Fra OPUS Nord-Troms' side opplyses det at man særlig det første året hadde problemer med å overholde tidsrammene i prosjektet. Det var hovedsakelig to årsaker til dette. For det første hadde OPUS Nord-Troms visse problemer med kommunikasjonen med utdanningsetaten i Murmansk, og dette førte til at planleggingsfasen trakk ut. Prosjektleder fastslår i den forbindelse at man fra norsk side ikke var klar og konkret nok i meldingene til utdanningsetaten.

For det andre viste det seg at det kom inn en rekke søknader fra russiske søkere som ikke hadde skaffet noen vertsskole selv, såkalte "freemovers". Prosjektleder fikk dermed mye ekstraarbeid med å prøve å skaffe norske vertsskoler til disse, noe som viste seg å være nokså vanskelig. Særlig var det et problem for skolene å skaffe losji. Vertsskoleproblematikken ble forsøkt løst ved at de aktuelle skolene fikk tilsendt en oversikt over russiske "freemovers" med norsk resymé av søknadene deres, og så kunne de velge hvem de evt ville ta imot.

Opprinnelig var søknadsfristen satt til 1. april, og selve utvekslingen var ment å finne sted i høstsemesteret. På grunn av ovennevnte problemer måtte søknadsfristen forlenges til 1. juni, og en del utvekslinger ble forskjøvet til neste vår. Dette skapte igjen visse regnskapstekniske vanskeligheter. Man klarte likevel å få ordnet med opphold for de fleste av de russiske søkerne.

Fra OPUS Nord-Troms' side påpekes det at det regnskapstekniske har vært et stort problem. Innledningsvis hadde man en ordning der prosjektmidlene ble overført til en bankkonto som OPUS Nord-Troms disponerte. Dette gjorde det mulig å utbetale bevilgede midler presist. Senere ble ansvaret for utbetalingene overført til fylkeskommunens lønns- og regnskapsetat, mens regnskapet skulle føres av OPUS Nord-Troms. Ifølge prosjektadministrator var det ikke en forutsetning fra starten at de skulle føre regnskap. Det at arbeidet med det regnskapsmessige slik ble fordelt på to instanser, førte til at OPUS Nord-Troms til dels mistet oversikten, og til at bevilgede midler ble utbetalt for sent i mange tilfeller. Det medførte også at mye ekstraarbeid gikk med til å nå opp det regnskapstekniske i etterkant.

2.1.3 Konklusjon

Prosjektet fremstår som vellykket i den forstand at det bortsett fra litt administrativt frem-og-tilbake i starten ble greit organisert, og at målsetningen om å bidra til gjensidig utveksling av lærere mellom Norge og Russland – med alt hva det innebærer av faglige og mer allmennmenneskelige impulser for de involverte personer – synes nådd, iallefall ut fra det anekdotiske datamaterialet denne evalueringen bygger på. Det kan hevdes at man gjennom prosjektet har slått flere fluer i én smekk: det har bidratt til kvantitativt mange kontakter mellom mennesker; lærerne har fått både landeskunde, ny kunnskap (både mht fag og metodikk) og inspirasjon (kanskje særlig de russiske lærerne). Videre trakk prosjektet med seg en del ”humanitære” ringvirkinger, f.eks. i form av diverse utstyr levert til Russland). Det var antakelig et fornuftig valg å prioritere dem med kontakter i utgangspunktet; småkontakter går gjerne tapt uten at resultatene består. Men man kan selvsagt spørre om de som hadde virkelig bra kontakt, kanskje ville klart dette på egen hånd.

Videre kan man spørre seg om det var en riktig løsning å avslutte prosjektet i 1999. På russisk side er det et klart ønske om at det blir gjenopptatt.

2.2 Barentsplus

Student- og lærerutvekslingsprogram

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Ordningen er åpen for studenter og lærere ved høyere utdanningsinstitusjoner i norsk og russisk del av Barentsregionen

Prosjektansvarlige: Høgskolen i Finnmark, Samisk Høgskole (for samiske deltakere)

Prosjektleder: Mona Johnson, Høgskolen i Finnmark

Varighet: 1995- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1995: 450 000

1996: 450 000

1997: 500 000

1998: 500 000

1999: 800 000

2000: 800 000

2001: 900 000

Kilder: intervju med prosjektleder Mona Johnson, Barentsplus' nettsider, prosjektdokumentasjon

2.2.1 Prosjektbakgrunn og formål

Initiativet til Barentsplus kom fra Utenriksdepartementet i samspill med Barentsregionens arbeidsgrupper for høyere utdanning og allmennutdanning. Man ønsket å etablere en utvekslingsordning for Barentsregionen av en liknende type som den nordiske Nordplus-ordningen. Barentssekretariatet fikk de første årene etter etableringen mange søknader fra enkeltinstitusjoner om støtte til utveksling, og en fast utvekslingsordning var tenkt å skulle skape mer orden og struktur på dette området. På bakgrunn av dette kom Barentssekretariatet i 1994 med en utlysning der man søkte etter noen som kunne administrere ordningen. Høgskolen i Finnmark sendte inn søknad med prosjektbeskrivelse og ble tildelt prosjektansvaret i samarbeid med Samisk Høgskole.

På Barentsplus' nettsider er følgende målsetning formulert for prosjektet: *BARENTSPLUS-programmet skal stimulere til oppbygging og vedlikehold av utdannings- og forsknings-samarbeid mellom universiteter og høyskoler i norsk og russisk del av Barentsregionen. Gjennom gjensidig utveksling av lærere og elever vil programmet bidra til økt kulturforståelse og flere personlige kontakter på tvers av landegrensene.* Prosjektleder fremholdt forøvrig i intervjuet at det er en målsetning påsikt at russiske studenter skal kunne ta deler av utdanningen sin ved norske utdanningsinstitusjoner og omvendt.

Kriterier for tildeling av midler var i utgangspunktet at det skulle være etablert et samarbeid mellom søkerinstitusjonene. Dette kravet ble siden myket opp (se nedenfor). Forøvrig kreves det at institusjonene stiller med et faglig forsvarlig opplegg for utvekslingen såvel som med et skikkelig mottaksapparat. Videre anbefales det at de som utveksles, behersker engelsk eller et annet språk som er akseptert ved vertsinstitusjonen. Barentsplus-midler gis alltid som delfinansiering – det forutsettes at institusjoner/deltakere selv dekker en del av kostnadene ved utvekslingen/samarbeidet. Stipendstørrelsen avhenger av utvekslingsperioden. Russere som kommer til Norge for tre måneder, får kr 10 500, for fem måneder kr 15 500 og for ti måneder kr 28 000. Nordmenn som drar til Russland, får hhv kr 7 000, kr 8 000 og kr 12 000. Stipendet skal dekke reise- og oppholdsutgifter, fagbøker m v. Undervisningspersonell kan gis stipend for inntil seks måneder. Dette skal være knyttet til veiledning og utvikling innen undervisning, materiell, metode o l. Utover dette kan oppholdet også knyttes til konkrete og integrerte undervisningsaktiviteter ved partnerinstitusjonen. Russiske lærere som kommer til Norge, får kr 5 000 for to uker, kr 6 000 for en måned og kr 11 000 for seks måneder. Norske lærere som drar til Russland, får hhv kr 5 000, kr 5 500 og kr 8 000. Dette skal dekke reise og opphold. Midler til nettverksbygging kan innvilges i startfasen for kontaktskapende arbeid; stipendstørrelsen er den samme som for lærere. Institusjoner kan også søke om midler til språkkurs i norsk eller samisk for russiske studenter og i russisk for norske studenter. Støttebeløpet er inntil kr 9 000 for kurs i samisk og russisk og kr 6 000 for kurs i norsk.

2.2.2 Gjennomføring og resultater

Programmet har utviklet seg gradvis siden starten i 1995 til å bli mer omfattende både kvantitativt i og med at utvekslingsomfanget (og finansieringen) har økt, og kvalitativt ved at flere typer aktiviteter har kommet inn under ordningen etterhvert. Innledningsvis var det bare norske institusjoner som kunne søke midler fra Barentsplus. Disse sendte inn søknader både for egne studenter og ansatte og for studenter og lærere ved russiske institusjoner de samarbeidet med. Etterhvert åpnet man også for direkte søknader fra russisk side, men ifølge prosjektleder foretrekker de fleste fortsatt å søke via norske institusjoner, bl a fordi dette forenkler utbetalingen av midlene.

Det ble også etter hvert bestemt at man i tillegg til å finansiere ren utveksling kunne gi midler til å opprette nye kontakter mellom institusjoner, slik at flere kunne få anledning til å delta i utvekslingsordningen, jfr måsetningen slik den er formulert i dag: ... *oppbygging* og vedlikehold av utdannings- og forskningssamarbeid.

I 1999 ble bevilgningen til programmet trappet opp til kr 800 000 for å gi mulighet til å inkludere mer omfattende aktiviteter enn utveksling og nettverksbygging. Eksempel på aktiviteter som har fått støtte, er samordning av studieplaner ved samarbeidende institusjoner og samarbeid om bokprosjekter. Enkelte av disse nye aktivitetene er svært omfattende – dette gjelder f eks samarbeidet mellom Høgskolen i Bodø og Arkhangelsk Statlige Tekniske Universitet (AGTU), der man tar sikte på å bygge opp et siviløkonomstudium ved AGTU.

Den utvidede støtten har også gitt mulighet til å finansiere studieopphold for ”freemovers”, personer som ikke er tilknyttet noen av samarbeidsinstitusjonene. Fra russisk side er dette gjerne studenter som selv har skaffet seg kontakter i Norge. Disse får vanligvis kr 10 000 i semesteret fra Barentsplus. For at de skal få oppholdstillatelse, må de derfor enten ha egne midler i tillegg, eller mottakerinstitusjonen må stille en økonomisk garanti. En del norske ”freemovers” forekommer også som regel personer som bruker russisk i arbeidssammenheng og som ønsker å forbedre sine kunnskaper i språket. Marina Kalinina ved Norsk Senter i Arkhangelsk fortalte at de der har tatt imot og gitt undervisning til en del norske ”freemovers” under Barentsplus. Blant eksemplene som ble nevnt, var en journalist med Russland som tematisk arbeidsfelt og en førskolelærer som arbeider i en norsk barnehage med flere russiske barn. ”Freemovers” har imidlertid ikke førsteprioritet i Barentsplus-sammenheng, og relevans i forhold til Barentssamarbeidet vurderes ifølge prosjektleder nøye i hvert enkelt tilfelle.

I 2001 ble bevilgningen til Barentsplus økt med ytterligere kr 100 000. Økningen kom som følge bl a av at folkehøgskolene kom inn under Barentsplus-ordningen som en ny type institusjoner.

Alle som blir tildelt stipend gjennom Barentsplus-programmet, har rapportplikt. Institusjonen eller enkeltdeltakeren skal melde skriftlig tilbake om hva midlene er brukt til, og om hvilke resultater som er oppnådd. Midlene utbetales ikke før slik rapportering foreligger. Ifølge prosjektleder har tilbakemeldingene jevnt over vært gode. De russiske deltakerne er svært motiverte, blir stort sett alltid ut tida og ønsker ofte å være lenger.

Prosjektleder opplyser at det har vært enkelte problemer knyttet til den etterskuddsvisе utbetalingen av midler. Vanligvis skjer dette i forbindelse med personellutskiftinger ved den aktuelle institusjonen. Når en ny person overtar ansvaret, hender det at refusjonskrav forsinkes eller uteblir. I noen tilfeller har dette ført til at midlene har blitt utbetalt på følgende budsjettår (evt med en viss reduksjon), med de regnskapstekniske komplikasjoner det

innebærer. Tettere oppfølging fra prosjektleders side har minsket problemet, men til gjengjeld medført mer administrasjon.

Et stort problem for Barentsplus såvel som for de fleste internasjonale utvekslingsordninger av denne typen er manglende konvertibilitet mellom utdanninger: russiske eksamener anerkjennes ikke i Norge og omvendt. Dette fører til at det blir mindre interessant for studenter å gjennomføre lengre studieopphold i nabolandet.

2.2.3 Konklusjon

Ut fra det materialet denne evalueringen bygger på, synes det som om Barentsplus-ordningen gjennomgående anses som meget vellykket. Prosjektleder er fornøyd; arbeidet har glidd greit. Målsetningen om mer utdanningssamarbeid synes i stor grad å være nådd. Ikke minst kan det at man utvidet programmet til flere aktiviteter, tyde på det i den grad dette kan anses som en respons på etterspørsel. De konkrete utvekslingene som har funnet sted, har således gitt spore til bredere samarbeid. Fra et mer overordnet perspektiv er det gunstig at nettopp dette finner sted: istedenfor å legge ned et vellykket prosjekt med det argument at målsetningene er nådd og behovet noenlunde mettet, kan det hevdes at de opparbeidede erfaringene bør nyttiggjøres til å videreføre prosjektet overfor nye institusjoner eller regioner snarere enn å starte opp helt nye prosjekter (jfr diskusjonen i konklusjonskapitlet om Barentssekretariatet bør gi driftsstøtte eller hovedsakelig startstøtte).

Målsetningen om gjennomføring av deler av utdanning ved hverandres institusjoner forhindres til dels av konvertibilitetsproblematikken. Dette bidrar antakelig også til mindre interesse for ordningen, særlig fra norsk side. Muligens ligger det utenfor Barentssekretariatets mandat å arbeide for å løse dette problemet, men i den grad det anses som ønskelig å utvide eksisterende utvekslingsordninger, kan det kanskje vurderes å bidra til at problematikken blir videre utredet.

2.3 Barentsplus Junior

Elevutvekslingsprogram

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Elever i videregående skole i norsk og russisk del av Barentsregionen

Prosjektansvarlig på norsk side: p.t. Nordland Fylkeskommune

Prosjektleder: p.t. Anne Engan Djupvik, Nordland Fylkeskommune

Koordinator på russisk side: Utdanningsetatene i Murmansk oblast, Arkhangelsk oblast, Republikken Karelen og Den nenetsiske autonome krets

Varighet: 1995- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1995: 614 500

1996: 510 000

1997: 500 000

1998: 500 000

1999: 250 000 + 110 000

2000: 1 030 000 + 135 000

2001: 800 000

Kilder: intervjuer med prosjektleder Anne Engan Djupvik og tidligere prosjektleder Arild Djupvik, Nelli Pugatsjova ved utdanningsetaten i Murmansk oblast, Tatjana Spiritsjeva ved utdanningsetaten i Arkhangelsk oblast, kommentarer fra Eirik Bolstad, sendelektor ved Norsk Senter i Arkhangelsk, prosjektdokumentasjon

2.3.1 Prosjektbakgrunn og formål

Prosjektet ble i likhet med Barentsplus initiert ”ovenfra” av Utenriksdepartementet i samspill med Barentsregionens arbeidsgrupper for høyere utdanning og allmennutdanning. I tillegg til studentutvekslingen gjennom Barentsplus ønsket man å etablere en elevutvekslingsordning

der elever fra videregående skole utveksles for et skoleår og bor i en familie. Dette er samme prinsipp som i de internasjonale utvekslingsprogrammene AFS og YFU.

Også når det gjaldt Barentsplus Junior, ble det forutsatt at ansvaret for prosjektet skulle rullere mellom de tre nordnorske fylkeskommunene. Ved første utveksling, som ble gjennomført i skoleåret 1994-95, var det Finnmark Fylkeskommune v/Fylkesskolesjefen som administrerte ordningen. Dette ble betraktet som et prøveprosjekt og omfattet fem norske og fem russiske elever. Tanken var at man etterhvert skulle satse på fire elever hvert år fra hvert av de tre nordnorske fylkene og tilsvarende antall fra hver av de russiske regionene som dengang inngikk i Barentsregionen. Dette tallet ble imidlertid justert ned, og fem fra hvert land pluss én fra urbefolkingsdelen i Russland ble standard.

Følgende formulering går igjen i prosjektrapportene hva angår prosjektets formål: *... å øke elevenes språkferdigheter i språkene i Barentsregionen inkludert urbefolkningenes språk og å gi deltakerne økt kulturforståelse, og flere personlige kontakter på tvers av landegrensene.* Koordinator i Arkhangelsk oblast påpekte forøvrig at man fra russisk side har en målsetning i tillegg, nemlig å oppmuntre elevene til å strekke seg litt ekstra i skolearbeidet. Hun anså deltakelse i Barentsplus Junior som en bra måte å belønne flinke elever på

Når det gjelder kriterier for deltakelse, må norske deltakere i Barentsplus Junior være elever i videregående skole, mens man fra russisk side tar opp avgangselever (som er ferdig med 11. klasse). Elevenes motivasjon og modenhet er viktige uttakskriterier. Det er en fordel, men ikke et krav at norske elever har noe russiskkunnskaper. Til de russiske elevene stilles det krav om engelskkunnskaper, og i enkelte runder har man fra russisk side også stilt krav om basiskunnskaper i norsk.

2.3.2 Gjennomføring og resultater

Det har vært gjennomført utvekslinger hvert år siden ordningen ble innført, men man har ikke alltid klart å få sendt over fem fra hvert land. Interessen fra russisk side har vært stor, og de par gangene man ikke har fylt ”kvoten”, har dette hatt sammenheng med at elever har meldt forfall for seint til at man har kunnet finne en erstatter. Fra norsk side har interessen vært mer laber, og det har forekommet at man ikke har fått sendt mer enn to elever til Russland.

Barentsplus Junior ble administrert av Finnmark Fylkeskommune de første to årene (skoleårene 1994-95 og 1996-97). Deretter overtok Troms Fylkeskommune, som hadde ansvaret de tre neste årene, før stafettpinnen gikk videre til Nordland Fylkeskommune.

Prosjektdokumenter såvel som intervjuer tyder på at det gjennom mesteparten av prosjektperioden har vært avsatt for fåressurser til administrasjon av prosjektet. I dag er det avsatt en full stilling til prosjektledelse, mens stillingsprosenten tidligere har ligget fra 6 til 15%. Dette har vært et gjennomgangstema i de årlige rapporteringene: Prosjektlederne har opplevd at de har arbeidet mer med prosjektet enn det de har hatt økonomisk dekning for, men samtidig mindre enn det har vært behov for. Prosjektlederne fra Finnmark og Troms har i den forbindelse etterlyst større bevilgninger til prosjektet. Nåværende prosjektleder mener imidlertid at det er fylkeskommunenes ansvar å legge til rette for at stillingsprosenten står i forhold til arbeidsmengden, ettersom de i sin tid sa ja til å ta seg av administrasjonen av ordningen.

Dels på grunn av knappe ressurser til administrasjon og antakelig også fordi prosjektledelsen har rullert, har det tatt lang tid for prosjektet å finne sin form. Dette har ifølge nåværende prosjektleder særlig gått ut over de norske elvene, som tidvis har fått for dårlig oppfølging. Også tidligere prosjektledere har pekt på dette som et problem.

Kommunikasjonen med samarbeidspartnere i Russland har vært varierende gjennom prosjektperioden. Utdanningsetaten i Murmansk hadde lenge en slags uoffisiell koordinatrorolle på russisk side, bl a fordi man der hadde folk som snakket engelsk. Etterhvert har samarbeidet ift Arkhangelsk også begynt å fungere bra. Dette skyldes ikke minst at man har fått en engelsktalende person inn i arbeidet med prosjektet der. Ifølge prosjektleder har det gjennom hele perioden vært problemer i forhold til samarbeidet med utdanningsetaten i Karelen. Også fra russisk side forøvrig har man trukket frem som et problem at man fra Karelens side følger dårlig opp, ikke stiller på møter etc.

Prosjektkoordinatorene i både Murmansk og Arkhangelsk oblast opplever prosjektet som stort sett vellykket, men særlig sistnevnte understreket at samarbeidet går bedre nå enn tidligere. Hun fremholdt som positivt både at de selv har sørget for å få inn en engelsktalende medarbeider, og at det har vært flere møter mellom de involverte på begge sider de seinere år. Hun sa seg også svært fornøyd med at man omsider har fått på plass en ”dokumentpakke” med bl a avtaler mellom Barentsplus Junior og de ulike deltakerne (elever, vertsfamilier og russiske utdanningsmyndigheter), felles læreplaner og diverse informasjonsmateriell.

Av rapporter og intervjuer på norsk side fremgår det at det har vært en del problemer med å ”kvalitetssikre” opptaket av elever på russisk side. Særlig i Karelen kan det se ut til at bekjentskap har vært en vesentlig faktor ved utvelgelsen av deltakere. Man har gjerne prioritert bare én elev, det har forekommet at en elev først har vært et år ved Svanvik folkehøgskole og så blitt valgt ut av russiske myndigheter som deltaker i Barentsplus Junior, dvs blitt prioritert to år på rad uten at man fra norsk side har visst om dette, og at elever som ikke har oppfylt kriteriene (til alder), har blitt tatt ut. Dette synes til dels å ha forekommet også i Arkhangelsk.

I Norge har det vært et stort problem både at man har få søkere og at det er få som ønsker å stille som vertsfamilier. Muligens kan dette avhjelpest noe med bedre markedsføring. Prosjektleder er for tiden i gang med å legge om Barentsplus Juniors nettsider. Disse er også tenkt å fungere som et treffsted for deltakerne. På russisk side har søkningen vært stor, og problemet har snarere vært å finne gode kriterier for å begrense søknadsmassen. Det er også svært stor interesse for å være vertsfamilie skjønt det kan se ut til at en del av dem som melder seg, er mest interessert i det økonomiske tilskuddet som følger med. På russisk side har det i stor grad vært representanter for utdanningssetaten/skoler og deres bekjente som har stilt opp, og ofte går de samme igjen fra år til år. Prosjektkoordinator i Arkhangelsk oblast mente forøvrig at dette var som det burde være: man forholder seg til folk man kjenner og kan stole på, som har utdannelse og ”kultur” og dermed noe å tilby eleven. Hun trakk til og med frem at en del familier har blitt spesialister på å lage norsk mat.

2.3.3 Konklusjon

Prosjektet startet noe hals over hode og burde vært bedre planlagt i starten. Rullering av prosjektansvar på norsk side synes ikke å ha vært noen god idé. Prosjektet ser imidlertid nå ut til i større grad å ha funnet sin form. Det kan høres mye ut med en hel stilling til prosjektledelse (sammenliknet med andre prosjekter evaluert her), men elever i den videregående skole må vel følges opp på en helt annen måte enn studenter og lærere.

Prosjektet bringer ”mye” utveksling med seg. På den annen side innebærer det en del penger ut av vinduet (i form av prosjektadministrasjon) i de tilfeller hvor man fra norsk side ikke får nok interesserte elever til å dra over eller plukker ut ”feil” person og vedkommende ikke blir perioden ut. Det samme kan man si ift det russiske uttaket når den samme jenta kommer over fra Karelen på nytt opphold og kan norsk allerede. Ansvar for at norsk prosjektleder får korrekt informasjon, ligger selvsagt hos prosjektkoordinatorene på russisk side.

2.4 Avtalefestet studentutveksling

Studentutvekslingsprosjekt

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Norskstudenter ved Pomor State University i Arkhangelsk

Prosjektansvarlig på norsk side: Universitetet i Tromsø (UiTø)

Samarbeidspartner på russisk side: Pomor State University

Varighet: 1993- (pågående/må søke midler via Barentsplus fra 2000)

Støtte fra Barentssekretariatet siden 1996.

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1996: 400 000

1997: 85 000

1998: 200 000

1999: 100 000

2000: 130 000 (over Barentsplus)

2001:

Prosjektet støttes også direkte med midler fra Samarbeidsprogrammet for Sentral- og Østeuropa.

Kilder: telefonintervju med Astrid Revhaug, leder ved Internasjonalt studentkontor på UiTø, intervjuer med Marina Kalinina, leder ved Norsk Senter i Arkhangelsk og Eirik Bolstad, sendelektor til Pomoruniversitetet, prosjektdokumentasjon

2.4.1 Prosjektbakgrunn og formål

Prosjektet bygger på en samarbeidsavtale mellom UiTø og Pomoruniversitetet inngått i 1991 samt en avtale fra 1993 mellom de to institusjonene (vedlegg til førstnevnte) om utveksling av studenter. Prosjektet kom i gang i 1993 som følge av et initiativ fra UiTø

Det langsiktige formålet med prosjektet er å bygge opp norsk språkkompetanse ved Pomoruniversitetet slik at universitetet etterhvert kan bli i stand til å tilby ordinære norskstudier til studentene. På kort sikt ønsker man å gi russiske studenter tilstrekkelig undervisning i norsk

til at de kan fortsette studier i dette eller andre fag ved norske høyere læresteder. Det er også et mål at studentene skal kunne delta i og fremme samarbeid innen Barentsregionen, ikke bare på området forskning/utdanning, men også innen nærings- og handelssamarbeid, f eks ved at de brukes som tolker og oversettere i ulike sammenhenger.

2.4.2 Gjennomføring og resultater

Siden starten i 1993 har norskopplæringen vært lagt opp som et 3-semesterstudium (høst-vår-høst), der de to første semestrene har blitt gjennomført i Arkhangelsk og det siste i Tromsø. Vanligvis har kullene vært på rundt 15 studenter, hvorav rundt 10 har blitt utvekslet til Universitetet i Tromsø i det tredje semesteret. Majoriteten av dem som tas opp, er språkstudenter som er inne i det tredje året av et 5-årig studium, men det er også en del som kommer fra andre fakulteter.

I Arkhangelsk får studentene intensiv språkundervisning (14 timer per uke) med stor vekt på muntlig trening. Det legges også vekt på å gi studentene kunnskaper om norsk kultur og samfunnsliv. I starten av prosjektet deltok studentene i undervisningen på nordisk grunnfag det semesteret de var i Tromsø. Dette ble imidlertid ikke vurdert som helt vellykket, og for senere kull har man derfor satset på et eget opplegg, der studentene får et skreddersydd 10-vektallskurs i norsk.

De som fullfører alle tre semestre og består eksamen, får et 20-vektalls ”uspesifisert grunnfag”. Dette kan inngå som en del av en grad ved norske universiteter, og det gir grunnlag for opptak til ordinære studier i norsk eller andre fag ved høyere læresteder i Norge.

I tillegg til å ta imot norskstudenter om høsten, mottar UiT Ø hver vår fire-fem studenter på hovedfags- eller doktorgradsnivå fra Pomoruniversitetet. Disse tilbringer som regel bare deler av semesteret ved UiT Ø, der de henter inn informasjon og får veiledning i tilknytning til hovedfags- eller doktorgradsprosjektet. Finansieringen fra Barentssekretariatet dekker en del av utgiftene til bolig og livsopphold til begge disse kategoriene av studenter og kommer i tillegg til UiT Øs egne midler til dette formålet. Studentene får midler til livsopphold og hybelleie etter Lånekassens satser (kr 6 600 i 1998; kr 2 000 trekkes fra til å dekke bok-kostnader). Øvrige utgifter til norskopplæringen i Arkhangelsk/Tromsø er kostnader til lærekrefter og materiell, og disse har i stor grad vært finansiert over Samarbeidsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa.

UiT Ø mottar også utvekslingsstudenter fra andre russiske institusjoner, herunder medisinstudenter fra Arkhangelsk, et prosjekt som også støttes med midler fra Barentssekretariatet. Videre sender universitetet en del norske studenter på utvekslingsopphold i Russland hvert år,

men her har interessen vært mer varierende enn på russisk side. Interessen fra norske studenter var stor de første årene, deretter liten for såigjen å ta seg kraftig opp det siste året.

Per mai 2001 hadde ca 150 russiske studenter fått norskopplæring gjennom prosjektet Avtalefestet studentutveksling. Studentene har gjennomgående gjort det godt faglig, og frafallet har vært lite. De fleste som har gjennomgått 10-vektallskurset i Tromsø har vendt tilbake og fortsatt sitt 5-årige studium ved Pomoruniversitetet. Når studentene ikke har vendt tilbake, har det som oftest vært fordi de har fortsatt å studere ved norske læresteder. Ifølge lederen ved Norsk Senter i Arkhangelsk har en stor andel av dem som hittil har kommet ut i arbeidslivet, fått arbeid der norskkunnskapene ihvertfall til en viss grad er relevante.

Lederen for Norsk Senter fortalte forøvrig at man forsøker å holde seg orientert om studentenes videre løpebane, og la frem en liste over ca 50 studenter fra kullene 1996-2001 som hun hadde klart å finne informasjon om. 19 av dem oppholdt seg i Norge, 13 av dem som studenter, mens de øvrige alle var i arbeid. Fem arbeidet eller studerte i andre vestlige land. Rundt 30 oppholdt seg i Russland. Om lag halvparten av disse drev med studier, undervisning eller en kombinasjon av de to, de fleste ved Pomoruniversitetet. Fem av dem underviste hovedsakelig i norsk. En håndfull av de andre hadde næringslivsjobber der de fikk brukt norsken sin. Ellers opplyste lederen for Norsk Senter at mange (eks-) studenter tar oversetter- og tolkeoppdrag ved siden av studiene eller som bigeskjeft i tillegg til annet arbeid. Behovet for norsktalende tolker og oversettere i Arkhangelsk med omegn er dermed dekket, og Norsk Senter får også henvendelser fra andre steder om å skaffe folk med slik kompetanse, ikke minst fra Murmansk-området.

Det ser ikke ut til at det har vært noen store problemer forbundet med selve gjennomføringen av prosjektet. De første studentene som kom til Tromsø og som fulgte undervisningen i nordisk, opplevde studiet som vel tungt og teoretisk med for liten vekt på muntlig trening. Dette ble imidlertid korrigert ved at det ble utarbeidet et eget opplegg for de russiske studentene. Ellers har det variert en del hvor godt studentene har klart å takle overgangen til et annet samfunn både når det gjelder undervisningssystemet og det rent sosiale. En del har opplevd det som vanskelig at det forventes såpass stor selvstendighet av dem i studie-situasjonen, og det er et generelt inntrykk hos mange av studentene av at nordmenn er lite sosiale og imøtekommende. Gjennom undervisningen i Arkhangelsk og samtaler med tidligere studenter har de imidlertid blitt godt forberedt på at mye er annerledes i Norge, og for de aller fleste har ting ”gått seg til” etterhvert.

Den norske sendelektoren til Pomoruniversitetet pekte ellers på at det har vært vanskelig å passe inn norskstudiene i timeplanen for de av studentene som kommer fra andre fakulteter. En del av disse har derfor falt fra underveis, og studiet har dermed blitt enda mer dominert av filologi-studenter enn det som var intensjonen i utgangspunktet. Sendelektoren etterlyste mer fleksibilitet fra Pomoruniversitetet på dette området. Han fremholdt at man hadde håpet på en

oppblomstring i næringslivet i forbindelse med Barentssamarbeidet, og pekte på at studenter med andre fag enn språk i fagkretsen vil ha bedre forutsetninger for å spille en rolle på dette området. Dette berører en problemstilling av mer overordnet karakter som også lederen ved Norsk Senter i Arkhangelsk snakket en del om: på grunn av at den økonomiske og næringslivsmessige utviklingen i Russland – ikke minst i Arkhangelsk-området – har gått så sakte, er det så langt begrenset etterspørsel etter de hjemvendte norskstudentene.

Fra 2000 får prosjektet ingen egen tildeling direkte fra Barentssekretariatet; man må søke om midler via prosjekt Barentsplus.

2.4.3 Konklusjon

Prosjektet har stort sett blitt gjennomført på en god måte og i henhold til intensjonene. De aller fleste av studentene fullfører løpet og gjør det godt faglig. Målsetningen om at de skal kvalifisere seg for videre studier i Norge er gjennomført, og mange har benyttet seg av denne muligheten. Man har også nådd målsetningen om å møte behovet for tolker og oversettere med norskkunnskaper.

Det er imidlertid åpenbart at man da målsetningene for prosjektet ble formulert, hadde sett for seg en mer dynamisk utvikling på næringslivsområdet både i Russland generelt og i Barents-regionen som sådan. Slik situasjonen er i dag, har man sannsynligvis en overkapasitet av tolker og oversettere i Arkhangelsk-området i forhold til etterspørselen fordi omfanget av norsk-russisk samarbeid er såpass begrenset, ihvertfall på næringslivssiden. Kanskje kunne det vært fornuftig, som den norske sendelektoren til Pomoruniversitetet var inne på, å satse mer på studenter som har en mer variert fagkrets, og som dermed har bedre forutsetninger for å spille en selvstendig rolle i forhold til næringslivsutvikling. Her bør det likevel nevnes at mange av studentene går videre med studier i Norge innenfor en rekke områder, herunder turisme og økonomi.

2.5 Utveksling av teknologistudenter

Studentutvekslingsprosjekt

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Tekniske studenter fra universiteter i Arkhangelsk, Murmansk og Karelen.

Prosjektansvarlig på norsk side: Høgskolen i Narvik (HiN)

Samarbeidspartnere på russisk side: Arkhangelsk statlige tekniske universitet (AGTU), Murmansk statlige tekniske universitet (MGTU), Pomoruniversitetet i Arkhangelsk, Petrozavodsk universitet.

Prosjektleder: Tore Westerlund

Varighet: 1995- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1995: 500 000

1996: 35 200

1997: 300 000

1998: 300 000

1999: 100 000

Kilder: telefonintervju med prosjektleder Tore Westerlund og intervju med Galina Komarova, prorektor ved Arkhangelsk statlige tekniske universitet (AGTU), prosjektdokumentasjon

2.5.1 Prosjektbakgrunn og formål

Prosjektidéen kom fra Høgskolen i Narvik. Den ble lagt frem for Barentssekretariatet, som tente på idéen og ga en ”halvveis lovnad” om støtte. Prosjektleder gikk så igang med å lete etter partnere på russisk side, noe som tok tid før man kom frem til dagens hovedsamarbeidspartner i Russland, Arkhangelsk statlige tekniske universitet (AGTU). Prosjektleder hadde ønsket seg mer informasjon og bedre rådgivning mht valg av partner i Russland for raskere å kunne finne frem til ”rette” institusjon.

Formålet med prosjektet er å utdanne ingeniører og sivilingeniører som kan bli en ressurs for bedrifter som er involvert i norsk-russisk samarbeid. Ifølge prorektor ved AGTU har norsk og russisk side ulike målsetninger med prosjektet. Hun fortalte under intervjuet at man ved AGTU fra starten av hadde *integrasjon i det europeiske utdanningssystemet gjennom student- og lærerkontakter* som erklært målsetning. Hun utdypet dette ved å forklare at man hadde forventet at mange av studentene skulle vende tilbake til AGTU etter studiene i Norge. Man så for seg at disse – eventuelt etter å ha tatt russisk doktorgrad – ville bli en viktig ressurs som ansatte ved universitetet siden de ville tilføre bl a språkkunnskaper, kjennskap til ny undervisningsmetodikk og bredere kontakter utenlands. Hun nevnte deretter det hun betraktet som den ”norske” målsetningen: å gi russiske studenter kjennskap til norsk språk og kultur slik at de kan arbeide for norsk-russiske bedrifter.

2.5.2 Gjennomføring og resultater

Siden 1996 har Høgskolen i Narvik hvert år tatt opp ca 30 russiske studenter. I starten var samtlige ingeniørstudenter, men i dag tar man opp flest studenter til sivilingeniørstudiet. Blant de første studentene som ble tatt opp, var omtrent halvparten 16-17-åringer som kom direkte fra videregående skole. De hadde kommet inn ved russiske universiteter, men ikke startet studiene. Etterhvert gikk man over til å satse på studenter som hadde noen års studier bak seg i Russland. I dag har alle ingeniørstudentene minst to års studieerfaring fra et russisk universitet, sivilingeniørstudentene minst fem år. Det er et krav til alle som tas opp, at de skal beherske engelsk rimelig godt.

Ingeniørstudentene tilbringer til sammen fire år ved HiN, hvorav ett innføringsår med språkstudier (norsk) og tre år med ordinære studier. De fordeler seg på studieretningene Bygg og Anlegg, Miljø Maskin, Elkraft, Elektronikk, Romteknologi og Data. Sivilingeniørstudentene finnes på følgende studieretninger: Data/IT, Dataassistert produksjonsteknologi, Bygningsteknologi og Elektroteknikk. Disse har også et innledende år med språkstudier, fulgt av to eller tre år med videre studier, avhengig av studieretning.

De russiske studentene kommer inn under Lånekassens kvoteordning for utenlandsstudenter og mottar dermed lån og stipend fra Lånekassen. Iht denne ordningen blir hele lånet omgjort til stipend dersom studentene drar tilbake til hjemlandet etter at de er ferdige med studiene i Norge.

I motsetning til hva tilfellet er for de fleste andre utvekslingsordninger, har man her hatt sterk kontroll fra norsk side med utvelgelsen av russiske studenter. Vanligvis har dette foregått ved at prosjektleder selv har reist til Russland og intervjuet søkerne. Uttaket har i hovedsak blitt basert på kandidatens engelskkunnskaper og personlige egnethet slik dette kommer frem i

intervjuet, ettersom alle søkerne stort sett er faglig sterke. Prosjektleder hevder at denne tilnærmingen har gitt uttaket et godt rykte lokalt som rimelig og rettferdig. Prorektor ved AGTU kom på eget initiativ inn på det samme og understreket at hun anså det som viktig at uttaket ble gjennomført på denne måten. Hun antydte sterkt at dette gjør det enklere for de russiske involverte å avvise press fra innflytelsesrike personer som ønsker å få sine sønner og døtre inn på studier i Norge.

Hittil er to kull russiske studenter uteksaminert fra HiN. Studentene har med seg solide kunnskaper fra Russland og gjør det jevnt over svært godt faglig. Etter tre til fire års studier har de også meget gode norskkunnskaper. De har dermed en dobbel kvalifikasjon som gjør at de i utgangspunktet skulle ha mye å bidra med i norsk-russiske samarbeidsprosjekter.

Både prosjektleder og prorektor ved AGTU sier seg svært fornøyd med samarbeidet mellom HiN og AGTU, der majoriteten av de russiske studentene kommer fra. Man har etter hvert fått til en viss gjensidighet i utvekslingen ved at grupper på tre-fire studenter, vanligvis en russer og resten nordmenn, drar til Arkhangelsk for noen måneder og arbeider med prosjekt-oppgaven sin der. Bl a har man hatt prosjekter på trehus, der man bygger både på russiske tradisjoner og nyere norsk teknologi. Prorektor ved AGTU pekte på at dette både har gitt faglige ringvirkninger for universitetet, og at man har bidratt til restaurering av gamle trehus i Arkhangelsk.

Som for de fleste utvekslingsprosjekter var det en del prøving og feiling i starten. Prosjektleder kjente lite til Russland i utgangspunktet og opplevde at dette gjorde det vanskelig å gripe tingene an innledningsvis; bl a tok det tid før man fant frem til AGTU, som etter hvert ble HiNs hovedsamarbeidspartner. I ettertid er dessuten prosjektleder og prorektor ved AGTU enige om at de første studentene som ble tatt opp, var for unge. Dette gjorde det antakelig vanskeligere for mange av dem å takle hverdagen og studiene da de kom til Norge, og frafallet blant de første studentene var noe høyere enn det som har vært tilfellet siden. Prosjektleder hevder også at disse studentene hadde lett for å bli "altfor norske" når de først fant seg til rette, og at dette gjorde dem mindre motivert enn eldre studenter for å vende hjem igjen. I dag satser man som nevnt på eldre studenter – de fleste som tas opp, er 20 år eller mer.

Det at så få studenter ønsker å reise tilbake til Russland, ble trukket frem som et problem av både prosjektleder og prorektor ved AGTU. Ifølge prosjektleder har ni av de 36 studentene som ble tatt opp i det første kullet, i dag vendt tilbake til Russland. Én døde i ulykke under studiet. Av de øvrige 26 er det seks som studerer videre ved HiN (hvorav to norskgitte jenter), fire som jobber for Ericsson (herav to norskgitte jenter), én som jobber for Alcatel (norskgift jente), én for NCC (Tromsø) og én som studerer siviløkonomi i Bodø. Det er ukjent hva de øvrige 13 (herav åtte norskgitte jenter) driver med. Hele 13 av 36 studenter fra det første kullet er altså norskgift. Av de 30 studentene som ble tatt opp i 1997, har fem vendt tilbake til Russland. Av de øvrige 25 er det ni som studerer videre ved HiN (herav én norskgift jente), én

som jobber i Nera Bergen, to som studerer ved andre norske høyskoler og ytterligere 13 (herav tre norskfødte jenter) som man vet jobber i Norge, men ikke har klarhet i nøyaktig ved hvilke bedrifter.

Et spesielt problem utgjøres av studenter som ikke følger opp studiene, men som bruker studiepllassen som utgangspunkt for å arbeide svart, eller for å være sammen med en kjæreste som studerer ved HiN. Prosjektleder mener det er beklagelig at det ikke finnes muligheter for å reagere overfor disse på et tidlig tidspunkt – det er først mulig når studenten ligger 20 vekttall etter normal progresjon.

Prosjektleder fremholdt forøvrig at holdningene til utenlandsstudenter i det han omtalte som ”konservativ russisk industri”, begrenser tilbudet av relevante jobber for dem som ønsker å vende hjem. De færreste russiske bedriftsledere skjønner hva som ligger i et utenlandsk eksamenspapir og foretrekker å ansette folk som er utdannet hjemme innenfor et skolesystem de kjenner til. Prosjektleder beklaget derfor at det ikke er anledning til å utstede russiske eksamenspapirer til studentene.

Prorektor ved AGTU ga uttrykk for at det ikke er de beste studentene som kommer tilbake, men hun fremholdt at de er etterspurt ihvertfall på ett område: selv de dårligste studentene, sa hun, har mulighet for å jobbe som programmerere i russiske bedrifter ettersom de har med seg en type kompetanse som det er for lite av i Russland. De fleste av de 11 fra de to første kullene som kom tilbake til Arkhangelsk, har slike jobber – for det meste på deltid ved siden av studier.

Det er dessuten et problem at man ikke har lyktes med å få til noe godt samarbeid med universitetene i Murmansk og Petrozavodsk. Kun seks studenter fra Karelen har hittil blitt tatt opp ved HiN, og Murmansk oblast er også underrepresentert. De som har kommet fra Murmansk oblast, har i stor grad vært ”freemovers”. Det gjør det vanskelig for de mannlige søkerne, som har behov for universitetets hjelp for å få utsatt militærtjenesten. Ifølge prosjektleder har hans forsøk på å få til samarbeid med universitetene i Murmansk og Petrozavodsk strandet fordi ledelsen ved begge universiteter er preget av personer uten genuin interesse for slikt samarbeid.

2.5.3 Konklusjon

I store trekk har prosjektet blitt godt gjennomført. Man har nådd måsetningen om å utdanne studenter med både faglige, språklige og ”kulturelle” kvalifikasjoner som bør kunne gi gode bidrag til næringssamarbeidet i Barentsregionen. Det bør også nevnes at man synes å ha lyktes svært bra i å skape en god ”infrastruktur” for de russiske elevene, f.eks i form av et

nært samarbeid med Folkeregisteret, UDI og Lånekassen samt med lokale banker, bokutsalg og studensamskipnaden om kreditt inntil lån og stipend fra Lånekassen kommer. Videre har den sosiale integreringen i lokalsamfunnet fungert godt. Hovedproblemet ligger også dette prosjektet på etterspørselssiden: næringssamarbeidet er ikke omfattende nok til at alle studentene kan få arbeid i den type bedrifter man hadde blinket ut som målgruppe. De ferdige ingeniørene har imidlertid en såpass allsidig kompetanse at man kan ha et berettiget håp om at de på sikt vil bidra til å skape nye norsk-russiske samarbeidsrelasjoner, f.eks. gjennom bedriftsetableringer.

Det er mulig at prorektor ved AGTU har rett når hun hevder at det ennå er for tidlig å vurdere i hvilken grad målsetningene med prosjektet vil bli nådd, i og med at bare to kull hittil er uteksaminert. Omfanget av "tilbakevendingsproblemet" tilsier likevel at det vil bli vanskelig for AGTU å nå målet om kompetanseheving ved universitetet gjennom rekruttering av hjemvendte studenter. De vilkårene russiske universiteter kan tilby sine ansatte, er foreløpig for dårlige til at dette vil være attraktivt for studentene. Prorektor ved AGTU vurderte uansett samarbeidet som svært positivt og vellykket, og hun understreket at universitetet har hatt faglig utbytte av det. Det er også riktig, som hun påpekte, at studentene stort sett blir i Barentsregionen, og at selv jentene som gifter seg i Norge, bidrar til å øke omfanget av norsk-russiske kontakter. Dermed får også det russiske samfunnet en påvirkning indirekte. Det må også nevnes at HiN har lagt ned mye arbeid i å finne jobber til studentene slik at de kommer inn i jobber som gagnar Russland.

Så langt er likevel "brain drain"-elementet en svakhet ved dette prosjektet – særlig hvis det virkelig er slik at ingeniørene og sivilingeniørene hadde utgjort en viktig ressurs for det russiske samfunnet hvis de i større grad hadde valgt å vende hjem etter endt utdanning (hvorvidt det virkelig er slik – eller om de får en utdanning som først og fremst etterspøres i Norge – er ikke forfatterne av denne rapporten kvalifiserte til å ha noen mening om).

2.6 Vår store nabo i øst

Skolesamarbeid

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Elever og lærere ved Bjørnevatn skole og skole nr. 9 i Zapoljarnyj

Prosjektansvarlig på norsk side: Bjørnevatn skole

Samarbeidspartnere på russisk side: Skole nr. 9 i Zapoljarnyj

Prosjektleder: Einar Rohde, Bjørnevatn skole

Varighet: 1996- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1996: 46 000

1998: 70 000

2000: 40 000

2001: 50 000

Kilder: telefonintervjuer med prosjektleder Einar Rohde,
prosjektdokumentasjon

2.6.1 Prosjektbakgrunn og formål

Initiativet kom fra Bjørnevatn skole og startet som en generell idé om at man ønsket å få til en eller annen form for samarbeid med en russisk skole. Ettersom Einar Rohde ved Bjørnevatn skole allerede hadde kontakt med en lærer ved skole nr 9 i Zapoljarnyj, falt valget på denne skolen. Det var dessuten et poeng at undervisningen i henhold til Reform-97 i stor grad skal skje innen rammene av prosjektarbeid, og at denne typen samarbeid passet godt inn i en slik modell. Ved Bjørnevatn skole hadde man dessuten registrert en god del fordommer overfor russere og Russland blant elevene. Prosjektet fikk som målsetning gjennom teoretisk og praktisk arbeid å øke elevenes kunnskap om Russland, russisk historie, geografi, samfunnsliv, språk og kultur for å bidra til å fjerne noen av de fordommene om Russland og det russiske som eksisterte blant norske elever, og på den måten bidra til et godt naboforhold i fremtiden.

Samarbeidet ble innledet med at lærere fra Bjørnevatn skole tok med avgangsklassen på et besøk ved skolen i Zapoljarnyj. Lærere og rektor fra skole nr 9 kom deretter på besøk til Bjørnevatn, hvor man underskrev en kontrakt om samarbeid.

2.6.2 Gjennomføring og resultater

Konkret er samarbeidet lagt opp slik at avgangsklassen ved skole nr 9 hver høst kommer på et todagers besøk til Bjørnevatn skole, og om våren kommer de norske avgangselevne på gjensitt til Zapoljarnyj. Hvert år velges et tema av felles interesse som elevene setter seg inn i forut for besøkene, og som de så arbeider med i fellesskap den ene av de to dagene hvert besøk varer. I tillegg har det etterhvert blitt en del faste innslag i programmet: Kultur-/diskotekaften med sosialt samvær den første kvelden, felles handletur, idrettsaktiviteter, og dessuten en ordning der hver elev blir med hjem til en av elevene i den andre klassen for å spise lunsj. Dette innslaget har blitt svært populært og omfatter også lærerne.

Tema for første års besøk var Bjørnevatn skoles historie, og dette ble valgt fordi man fra russisk side ytre ønske om å få vite mer om skolen. De norske elevene laget en avis der skolen og dens historie ble presentert, og denne ble oversatt til engelsk og sendt over til de russiske elevene, som på sin side arbeidet med oversetting av avisen til russisk. Året etter var temaet grensehistorie, og de norske elevene laget nok en gang et hefte i forkant som ble sendt i engelsk versjon til skole nr 9. Fra det påfølgende året – 1998 – begynte skole nr 9 å spille en mer aktiv rolle. For første gang arbeidet man også på russisk side i forkant med det utvalgte temaet – forurensning og miljøvern i grenseområdene. I 1999 var temaet kultur, kulturforskjeller og fremmedfrykt, i 2000 krigen i grenseområdet og i 2001 språk.

I løpet av den tiden prosjektet har pågått, har elever og lærere i økende grad gått over fra å observere den andre partens undervisning til å ta aktivt del i timene. Man har satsert mer og mer på gruppearbeid i norsk-russiske elevgrupper med engelsk som felles språk. Enkelte år har russiske elever ved Bjørnevatn fungert som tolker. I forbindelse med at språk er tema for samarbeidet i 2001, har årets norske elever fått en basisinnføring i russisk og de russiske i norsk, og under besøket høsten 2001 fikk elevene prøve å føre enkle samtaler på hverandres språk.

Gjennom dette prosjektet har et stort antall elever fått kontakt med jevnaldrende på den andre siden av grensa og et innblikk i hvordan de lever til hverdags. Ifølge prosjektleder har man også kommet langt mht måloppnåelse. Han mener å ha registrert at de norske elevenes holdninger til Russland og russere har endret seg i løpet av prosjektperioden. Bl a er det ikke lenger noe problem – slik det faktisk var da prosjektet først kom i gang – at norske elever nekter å være med til Russland. Prosjektleder mener også at synet på Norge og nordmenn ved den russiske skolen er endret fra en holdning av typen ”vi-er-oss-og-de-der-borte-er-ikke-noe-

å bry-seg-med". Prosjektet bidrar også til jevnlig kontakt mellom lærerne ved de to skolene, som forøvrig også samarbeider om et IKT-prosjekt. I en russisk avisartikkel med tittel "Våre naboer i vest" uttaler flere av de russiske lærerne seg svært positivt om sine erfaringer fra besøk ved Bjørnevatn. Selv om denne typen artikler gjerne er preget av "alle-var-enige-om-at-det-hadde-vært-en-fin-tur"-journalistikk, går det klart frem at de intervjuede har fått med seg en del hovedpoenger ved norsk pedagogikk, og at dette har vakt både begeistring og nysgjerrighet.

Etter prosjektleders mening har prosjektet glidd greitt helt fra starten av, ikke minst som en følge av at man tok utgangspunkt i eksisterende personlige kontakter og dermed unngikk de misforståelser og mistolkninger som ofte kan oppstå i innledningsfasen av slike tverrkulturelle samarbeidsprosjekter. De problemer som har oppstått underveis, har etter prosjektleders rapporteringer å dømme stort sett vært knyttet til enkeltelevers atferd. Bl a har enkelte norske elever forsøkt å smugle med sigaretter fra Russland, og ett år hadde en del av de russiske medbragt alkohol under det sosiale samværet om kvelden. Av evalueringene som gjøres i etterkant av hver tur, fremgår enkelte småproblemer av en type man må regne med i slike prosjekter: kulturkollisjon i forhold til musikksmak, vekslende entusiasme hos elevene ift ulike temaer o l.

2.6.3 Konklusjon

Skolesamarbeidet synes å fungere godt. Elevene får en introduksjon til et annet samfunn innenfor en trygg ramme. Prosjektarbeidet i for- og etterkant av besøkene fører trolig til at elevene får ekstra utbytte av selve oppholdet og vice versa. Den mer langvarige kontakten som er knyttet mellom lærerne, gir også muligheter for faglige gevinster. Totalt sett får man mye igjen for de relativt beskjedne midlene som ytes til prosjektet.

Muligens kan det innvendes at den norske parten for ensidig har lagt premissene for samarbeidet. Imidlertid ser det ut for at man fra russisk side er fornøyd med både målsetningen og prosjektets form, og den russiske part har også bidratt med innspill og idéer underveis.

Hovedproblemet i forhold til prosjektet er av prinsipiell karakter, og det gjelder også for mange andre prosjekter: hvor lenge skal Barentssekretariatet fortsette å yte støtte i tilfeller som dette, der midlene innledningsvis ble gitt for å hjelpe til med å etablere et samarbeid? Denne problemstillingen vil bli behandlet mer utførlig i konklusjonskapitlet.

2.7 Samarbeid Nordreisa videregående skole og skole nr 1 i Apatity

Skolesamarbeid

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: elever og lærere fra Nordreisa videregående skole og skole nr 1 i Apatity

Prosjektansvarlig: Nordreisa videregående skole (NVS)

Prosjektleder: Katrine Vibe, NVS

Prosjektkoordinatorer i Russland: Mikhail Ivanov, skolesjef i Apatity, Galina Sjtsjerbakova, rektor ved skole nr 1

Varighet: 1995- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1996: 100 000

1997: 60 000

1999: 50 000

2000: 70 000

2001: 53 000

Kilder: intervjuer med de to russiske prosjektkoordinatorene Mikhail Ivanov og Galina Sjtsjerbakova, telefonintervju med prosjektleder Katrine Vibe, prosjektdokumentasjon

2.7.1 Prosjektbakgrunn og formål

NVS og skole nr 1 i Apatity har vært vennskapsskoler siden 1994. Ifølge skolesjefen i Apatity kom samarbeidet i gang på initiativ fra daværende direktør for Institutt for Informasjonsteknologi ved Kola Science Centre. Direktøren hadde en datter ved skole nr 1, og han fremla forslag om skolesamarbeid i forbindelse med at en delegasjon fra Barentssekretariatet besøkte Apatity i 1994.

Hovedmål for prosjektet er økt gjensidig kunnskap om kultur, språk og skolesystem, samt samarbeid om undervisning. Delmål er elev- og lærerutveksling, samarbeid i engelsk- undervisningen og etterutdanning av engelsklærere, samarbeid innenfor realfag/økologi samt innføring av IKT for opplæring og kommunikasjon. Dessuten ønsker man å opprette varige kontakter mellom russiske og norske elever.

2.7.2 Gjennomføring og resultater

Samarbeidet startet med gjensidige besøk for å bli kjent, men det har siden utviklet seg til å omfatte en rekke aktiviteter.

Det har vært en rekke gjensidige besøk for elever og lærere i prosjektperioden. Lærere fra Norge og Russland har dessuten vært på lengre utvekslinger, men disse har stort sett blitt finansiert over prosjekt Stipendordning for lærere. Ifm besøk til Russland har man tatt over en god del utstyr til skole nr 1, herunder pc'er, språklab, undervisningsmateriell som engelskbøker og papir (som er dyrt i Russland og derfor mangelvare) og en kopimaskin, og dette har man hatt stor nytte av på russisk side.

Som det fremgår av prosjektbeskrivelsen, har språk og informasjonsteknologi vært hovedsatsingsområder innenfor undervisningssamarbeidet. Når det gjelder språkundervisning, satset man først på å vise hvordan undervisningen foregår i de to landene, og man hadde forsøk med å undervise hverandres elever. Etterhvert satset man mer på å øke de russiske lærernes kvalifikasjoner fordi språk (først og fremst engelsk) er et område de fleste norske lærere behersker bedre enn sine russiske kolleger. De siste årene har man til og med kjørt regelmessige kurs for de russiske lærerne i engelsk og tysk – et tiltak som har vært svært populært.

NVS har også stor kompetanse innen IKT, og gjennom en kombinasjon av opplæring og donasjoner av materiell har man brakt skole nr 1 et godt stykke videre på dette området. En del av skolens elever har nå jevnlig nettkontakt med norske jevnaldrende, og rektor ved skolen opplyser at hjelpen man har mottatt, har satt skolen i stand til å kommunisere også med andre samarbeidspartnere både i Norge og i utlandet forøvrig. Imidlertid måtte planer om fjernundervisning i språk skrinlegges fordi man ikke hadde det utstyret som skulle til.

Realfag er et område der russiske lærere jevnt over har høy kompetanse, og man diskuterte på et tidspunkt mulighetene for å få til en kompetanseoverføring fra russisk til norsk side innenfor matematikk. Dette ble det likevel ikke noe av pga språkproblemer – ingen av de russiske matematikklærerne snakket engelsk – og fordi tilnærmingen til faget er såpass ulik i de to landene. Imidlertid har man samarbeidet en del på området økologi, bl a ved å arrangere miljødager for norske og russiske elever.

På russisk side uttrykker man stor tilfredshet med prosjektet. Engelsklæreren forteller om økt motivasjon både blant elever og lærere ved skolen. Selv har hun hatt stort utbytte av å lære å bruke pc i arbeidet, og hun ønsker å prøve ut ”norsk” undervisningsmetodikk i klassene sine. Hun peker imidlertid på et problem som nok gjelder mange prosjekter innen utdanning/-undervisning: de russiske lærerne er underbetalt og overbelastet, og de fleste har ekstrajobber for å få endene til å møtes. Dette gjør at mange rett og slett er for slitne til å sette ut i livet de nye ideene de får gjennom deltakelse i internasjonale samarbeidsprosjekter.

Rektor ved skolen setter stor pris både på den materielle støtten man har mottatt, og på at lærerne har fått bedret språkkunnskapene sine og også fått et innblikk i de norske kollegenes undervisningsmetodikk. Hun trekker ellers frem hjelpen på IKT-fronten som særlig nyttig og peker på at dette også har gjort det lettere for skolen å kommunisere ikke bare med utenlandske kontakter, men også med andre russiske institusjoner.

Skolesjefen i Murmansk fremholder at lærere og elever som deltar i denne typen samarbeid, blir mer motiverte. Elever som har vært utenlands og sett hvordan man lever i ”siviliserte land”, blir interessert i å lære språk fordi de ser at dette kan åpne dørene mot omverdenen. Ellers pekte han på at de norske lærerne også kunne finne ting å bli inspirert av i Russland, bl a var de blitt imponert og overrasket over det brede tilbudet russiske skoler gir elevene på fritida, f eks ved å samle dem i grupper som driver med kreative aktiviteter som tegning og håndarbeid.

Norsk prosjektleder sier at samarbeidet var litt flamlende i starten, men at det nå ser ut til å ha funnet sin form. Spesielt har lærersamarbeidet begynt å fungere veldig bra etterhvert som folk har blitt kjent med hverandre.

Prosjektleder har skrevet flere fyldige reisebeskrivelser etter opphold i Apatity, og hovedinntrykket fra disse er at oppholdene har vært inspirerende og interessante, samtidig som det er litt rusk i maskineriet her og der. Dette har i stor grad med ”kulturforskjeller” å gjøre: man irriteres f eks litt fra norsk side over russisk vektlegging av formaliteter (viktige personer skal holde lange taler) og tendenser til elitetenkning (man velger ut de flinkeste elevene til reiser til Norge istedenfor dem de norske elevene har hatt e-postkontakt med). Forøvrig har man i dette prosjektet – som i de fleste der utveksling av større gaver inngår – hatt problemer med russiske tollmyndigheter.

2.7.3 Konklusjon

Dette ser ut til å være et greit, lite ”mye-for-pengene”-prosjekt, som har innebåret overføring av kompetanse og materiell på ”riktige” områder. Riktignok er det en viss ubalanse i prosjektet i den forstand at overføringen hovedsakelig foregår fra Norge til Russland. Planene om å utnytte russernes styrke i matematikk til kompetanseoverføring ble ikke satt ut i livet; på den annen side skal man ikke presse på nordmenn noe *vi* ikke føler passer ift vår måte å gjøre ting på – like lite som vi skal presse russerne til å gjøre ting på vår måte.

Det er forøvrig et godt poeng som nevnes av ett av intervjuobjektene ifm dette prosjektet: vi har andre steder i denne rapporten påpekt at enkelte prosjekter skjemmes av laber interesse fra russisk side. Her kommer vi og tilbyr både kompetanse og penger, og så gidder ikke engang russerne å følge opp! Dette stemmer riktignok ofte – særlig kan man finne denne mangelen på interesse blant en del russiske byråkrater – men det finnes også mange overarbeidede lærere og andre ”menige” der ute som kanskje er interessert i slikt samarbeidet, men som tidsmessig rett og slett ikke makter å rekke over alt. Også slik sett kan dette prosjektet karakteriseres som svært vellykket.

2.8 Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk

Skolesamarbeid, elev- og lærerutveksling m m

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: hovedsakelig russiske elever og lærere fra Arkhangelsk Marine College (AMC)

Prosjektansvarlig: Finnmark Fylkeskommune og Vardø videregående skole (VVS)

Prosjektleder: Steinar Borch Jensen, VVS

Prosjektleder på russisk side: Vladimir Plaksin, AMC

Varighet: 1994- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet til hovedprosjektet Praktikantordning ved Vardø videregående skole):

1996: 400 000 (overført fra 1995)

1997: 350 000

1998: 350 000

1999: 300 000

Prosjektet har også mottatt støtte fra UD og Finnmark Fylkeskommune.

Delprosjekter med egen finansiering fra Barentssekretariatet (se prosjektbakgrunn):

- Hotell- og næringsmiddelfaglig utdanning for russiske elever (1998-99): 143 000
- Kursing av to ansatte ved fiskeindustribedrift i Narjan Mar (1999): 60 000
- Forskottering/lån til skoleoppstart for russiske elever (2000-01): 318 000
- Forkurs for russiske fiskeriskoleelever (2000-01): 150 000
- Kurs i fiskeindustrifag for praktikanter fra Arkhangelsk (1998-): 120 000 i 1998, 75 000 i 2000

Kilder: telefonintervju med prosjektleder Steinar Borch Jensen, intervju med russisk prosjektleder Vladimir Plaksin, prosjektdokumentasjon

2.8.1 Prosjektbakgrunn og formål

Den første kontakten mellom AMC og det som da var Statens fagskole i fiskeindustri (senere slått sammen med VVS), kom som en følge av at en lærer ved AMC var med en russisk seilbåt på besøk i Vardø i 1989. Han kom i snakk med en norsk kollega, kontakten ble fulgt opp, og i perioden frem til 1994 var det en rekke gjensidige besøk mellom de to skolemiljøene, både av enkeltpersoner og delegasjoner.

Etter hvert begynte man å se på muligheter for konkrete samarbeidsprosjekter knyttet til bearbeiding av fisk, som er et kjernefag ved begge skoler. Ifølge russisk prosjektleder diskuterte man også mulighetene for samarbeid på området akvakultur, som er en næring russiske myndigheter er svært interessert i å videreutvikle, men dette harmonerte dårligere med skolens faglige profil.

I 1994 ble det utarbeidet et prosjekt med utveksling av russiske elever og lærere som kjerneaktivitet, og de første russerne reiste over om høsten. I 1996 ble også Honningsvåg fiskerifag- og videregående skole (HFVS) trukket med i samarbeidet ettersom de to norske skolene til sammen bedre kunne dekke AMCs forholdsvis brede fagprofil: AMC har seks ulike linjer for hhv fiskere, fiskeindustriarbeidere, styrmenn, skipsmekanikere, elektromekanikere og fiskeindustriemekanikere. Fra og med 1998 har en praktikantordning for russiske elever ved fiskeindustribedrifter i Vardø/Kiberg og Båsfjord vært hovedkomponenten i prosjektet.

Hovedprosjektet, som altså startet i 1994, fikk først støtte over Samarbeidsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa mens det har mottatt midler fra Barentssekretariatet siden 1996. Finnmark Fylkeskommune har også bidratt med en mindre årlig støttesum, og en del midler har kommet fra fiskeindustribedrifter ifm praktikantordningen.

Siden 1994 har også en del aktiviteter kommet til, som fremstår som en del av det overordnede prosjektet, men som rent økonomisk er skilt ut som egne prosjekter.

I prosjektsøknaden fra 1994 finner man følgende formulering under punktet "Kort beskrivelse av hovedansvarlig søkers formål og kjernefunksjoner": *Finnmark Fylkeskommune vil i samarbeid med VVS/HFVS, støtte AMC med videreutvikling og kunnskap innen fiskerifaglige emner. Og hjelpe AMC med kunnskapsoppbygging, for å skape nødvendig kompetanse og derved forståelse for en bærekraftig utvikling i skolens samspill med aktørene innen næringslivet i Nord-Vest Russland. Vi søker også å utvikle kompetanse i russisk ved deltakende skoler, for å dekke det møtende behov som har vist seg nødvendig i samarbeid med Russland.*

Videre heter det under punktet ”Hovedmål (langsiktige/overordnede): VVS vil i samarbeid med AMC søke å videreutvikle ny kunnskap innen fiskerifaglige emner, som kan medvirke til kompetanseoppbygging innen kystnæringer. Den nye kunnskapen vil bygge på eksisterende kompetanse som finnes i de fiskerifaglige utdannings- og forskningsmiljøene i Finnmark. Videre ønsker vi å bidra til at denne kunnskapsoppbyggingen i skolen, skal skape nødvendig kompetanse, og dermed forståelse av viktigheten av å vektlegge en bærekraftig utvikling i skolens samspill med aktørene innen næringslivet i Nord-Vest Russland.

Russisk prosjektleder refererte en annen, litt mer kortfattet hovedmålsetning: integrasjon av fiskeindustrien i nord i verdensmarkedet gjennom utdanning av fagarbeidere.

Forøvrig tyder både intervjudata og prosjektdokumentasjon på at det også har vært et mål å hjelpe VVS med å opprettholde aktivitetsnivået.

2.8.2 Gjennomføring og resultater

Siden prosjektet startet opp i 1994, har man gjennomført en rekke kurs- og praksisopphold på 2-6 uker i Vardø og Honningsvåg for elever og lærere ved AMC (se tabellen nedenfor). Ved VVS har lærerne fått fagkurs innen marin næringsmiddelteknologi, mikrobiologi, kvalitetskontroll, hygiene og renhold. Det har også blitt arrangert språkkurs (engelsk) og kurs i elektromekaniske fag, og en del lærere har hatt utplassering ved fiskeindustribedrifter i området. Elevene har hatt opplæring innen marin næringsmiddelteknologi med påfølgende praksis ved fiskeribedrifter. Ved HFVS har man kjørt kurs/opplæring i nautiske fag. Lærerkursene har forøvrig også fokusert på norsk undervisningsmetodikk.

Gjennom praktikantordningen (uthevet i tabellen nedenfor) som ble opprettet i 1998, har uteksaminerte elever fra AMC fått anledning til å avlegge norsk fagbrev i fiskeindustrifag. Ordningen er lagt opp slik at elevene arbeider ved fiskeindustribedrifter i Finnmark i to år, og i løpet av denne perioden har de også del kortere opphold ved VVS med teoretisk og praktisk opplæring i faget. Etter endt praksis kan de så ta eksamen og få fagbrev, og dermed har de også i prinsippet mulighet for å studere videre i Norge.

For at elevene skal få maksimalt ut av praktikantperioden også språklig, tilbys de norsk-opplæring på kveldstid. For elevene som er i praksis i Båtsfjord, kjøres dette to ganger i uka gjennom hele perioden ettersom disse bor og arbeider sammen og derfor får litt lite praksis til daglig. Språkopplæringen er organisert innenfor rammene av et samarbeidsprosjekt mellom bl.a. VVS, Voksenopplæringen i Vardø og Båtsfjord Opplæringscenter.

Man har også satt i gang et innføringskurs i norsk ved AMC for elever som skal på praktikantopphold i Norge.

Totalt har 43 elever blitt tatt opp til praktikantordningen siden 1998. Siden de fleste av dem enten fortsatt er i praksis eller i gang med et ekstra arbeidsår (de fleste benytter seg av denne muligheten), er det for tidlig å trekke noen klare slutninger mht resultatet. Det kan imidlertid opplyses at av det første ”kullet” på åtte elever har fem tatt fagbrev mens ytterligere to planlegger å gjøre det. Av de åtte var det fire jenter og fire gutter, og tre av jentene har giftet seg med nordmenn og blitt i Norge (den fjerde var allerede gift med en av studiekameratene da hun kom til Norge). Én har reist sørover mens de to andre arbeider i fiskeindustrien og planlegger å ta fagbrev.

Alle de øvrige fem har reist tilbake til Russland. Én av dem dro tilbake etter avlagt fagbrev for å studere videre ettersom arbeidet i Norge hadde gjort det mulig å legge seg opp penger til dette formålet. De fire andre tok et ekstraår med arbeid. To av dem dro så tilbake til Nordvest-Russland, ifølge russisk prosjektleder for å arbeide i en moderne fiskeindustribedrift med nytt, tysk utstyr. De to andre har blitt rekruttert til lederstillingen ved en bedrift i St Petersburg.

Tabellen nedenfor viser hovedaktiviteter innenfor prosjektet i perioden 1994-2001. Tiltak ifm praktikantordningen er uthevet.

Start	Elever	Lærere	Sted	Aktivitet	Varighet
okt 1994	12	3	VVS og HFVS	opplæring	2 uker
nov 1995		4	VVS	opplæring (fordypning)	4 uker
mar 1996		4	HFVS	opplæring (fordypning)	4 uker
jul 1996	10	2	Aarsæther	praksis	6 uker
nov 1996		2	VVS/Aarsæther	opplæring	2 uker
nov 1996		2	VVS	opplæring	2 uker
jul 1997	10	2	Kiberg Arctic Fish	praksis	6 uker
mai 1998	8		Kiberg Arctic Fish	praksis (med lønn)	2 år
jul 1998	10	2	Kiberg Arctic Fish	praksis	6 uker
jan 1999	6		Nils H. Nilsen	praksis (med lønn)	2 år
mar 1999	10		AMC	norsk kurs	50 timer
jul 1999	10	2	Kiberg Arctic Fish	praksis	6 uker
apr 1999	10		VVS	skolegang m/bl a norsk	14 mnd
apr 1999	4		Kiberg Arctic Fish	praksis (med lønn)	2 år
apr 2000	6		Nils H. Nilsen	praksis (med lønn)	2 år
jun 2000		2	?	opplæring	2 uker
sep 2001	10		Aarsæther (Båtsfjord)	praksis (med lønn)	2 år

Som det fremgår av tabellen, har man innenfor samarbeidet kjørt et skoleår for russiske elever ved VVS. Dette er en av aktivitetene med separat finansiering. Man opprettet en egen ”russiskklasse” for elever som skulle ut i 2-årspraksis. Disse hadde en kombinasjon av

fiskerifaglige emner og intensiv norskopplæring. Tanken var at dette skulle bli en permanent ordning som kunne delfinansieres over Lånekassens kvoteordning for utenlandske studenter. Dette er imidlertid lagt på is påvente av finansiering. De russiske elevene holdt også et så høyt faglig nivå at enda ett år med studier ikke var nødvendig, så hovedutbyttet for dem kom i form av språkkunnskaper.

Russisk prosjektleder er svært godt fornøyd med resultatene av prosjektet. Han mener opplæringen elevene har fått – ikke minst innenfor områdene kvalitetskontroll og hygiene – gjør at de kan bli en viktig ressurs for russiske bedrifter som sikter seg inn mot eksport. Ifølge ham er det flere firmaer som ønsker å ansette elevene etterhvert som de blir ferdige med praksisen. Bl a skal det være interesse for å få elever som har hatt praksis i Norge, i arbeid på de nye trålerne av ”Jagry”-klassen, som bygges i Severodvinsk (skroget) og ferdigstilles ved Kimek i Kirkenes.

Russisk prosjektleder er også fornøyd med lærerkursene og opplyser i den sammenheng at flere lærere har inkludert elementer av norsk metodikk i undervisningen. Videre peker han på at AMC har mottatt en del materiell støtte gjennom prosjektet i form av lærebøker og utstyr.

Tross sterke oppfordringer fra Barentssekretariatet har andre regioner enn Arkhangelsk i liten grad blitt trukket inn i VVSs satsing mot Russland. Prosjektleder på norsk side opplyser at man har hatt elever på utveksling fra yrkesskole nr 16 i Murmansk, som man fant frem til via de regionale utdanningsmyndighetene. Dette falt imidlertid ikke så heldig ut ettersom disse elevene var svært unge og hadde en atskillig svakere faglig bakgrunn enn elevene fra AMC.

Russisk prosjektleder sa videre at man nå isteden satser på samarbeid med Murmansk statlige tekniske universitet (MGTU) og Murmansk Marine College (MMC), som begge gir utdanning i nautiske fag. En del elever fra MMC har fått praksisopphold på norske trålere gjennom samarbeidet. For ørig har skolen også kontakt med en fiskeindustribedrift i Narjan Mar, og to ansatte derfra har vært på kurs i Vardø (eget delprosjekt). Ifølge prosjektleder har man også prøvd å få kontakter i Karelen.

2.8.3 Konklusjon

Prosjektet har åpenbart hatt positive virkninger på både norsk og russisk side. I Norge bidrar det til å sikre elevtilstrømning til VVS og arbeidskraft til fiskeindustrien; russerne ser ut til å få en solid utdanning som det faktisk er en viss etterspørsel etter på hjemmebane (jfr problemer med slik etterspørsel i flere av de ørige prosjektene evaluert her). På den annen side er det foreløpig et relativt åpent spørsmål hvor mange av de russiske elevene som har deltatt på praktikantordningen, som vil vende hjem til Russland og bidra med den ervervede

kompetansen der. I likhet med utvekslede studenter fra andre prosjekter viser de russiske jentene en viss tendens til å gifte seg med nordmenn og bli boende her.

Med tanke på fremtidig samarbeid mellom Norge og Russland er kompetansekombinasjonen fiskerifag og norsk språk fin for de russiske elevene. Riktignok er det helt andre ting enn utdanning som legger hovedføringer for utviklingen av fiskeindustrien i Nordvest-Russland. Til tross for et uttalt ønske fra russiske myndigheter om å dirigere leveransene tilbake til hjemmemarkedet, fortsetter den nordvestrussiske fiskeflåten foreløpig å levere vestover; da hjelper det lite hvor mange dyktige spesialister som enn står på kaia med nyslipt kniv. På den annen side bør det nevnes at det i Nordvest-Russland tross alt finnes enkelte moderne og kvalitetsmessig konkurransedyktige landindustribedrifter, og i videreutviklingen av denne sektoren kan utvekslede elever/praktikanter fra det her omtalte prosjekt vise seg å spille en rolle.

Forsøket på å opprette en egen russisk linje ved VVS er lagt på is i påvente av finansiering. Samarbeidet med russerne hadde pågått såpass lenge da dette ble gjennomført, at man burde vite at elevene hadde god nok bakgrunn og ikke trengte mer teori før praksisperioden – kun norsken hadde et poeng, og det får elevene gjennom praksis og påkveldskurs.

2.9 Barents Press Murmansk

Etablering og drift av Barents Press' kontor i Murmansk

Nøkkelopplysninger:

Prosjektansvarlig: Nordisk Informasjonskontor i Nord-Norge

Prosjektkoordinator på russisk side: Jelena Larionova (daglig leder for kontoret)

Varighet: 1996- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1996: 75 000

1997: 75 000

1998: 75 000

1999: 60 000

2000: 110 000

Barents Press-kontoret i Murmansk har også fått driftsstøtte fra Nordisk Journalistcenter i Århus

Kilde: intervju med prosjektkoordinator Jelena Larionova, prosjektdokumentasjon

2.9.1 *Prosjektbakgrunn og formål*

Perioden fra slutten av 1980-tallet og frem mot midten av 1990-tallet var en tid med stadig økende kontakt mellom russiske journalister og kolleger fra de nordiske landene. I 1995 ble det etter initiativ fra nordnorske journalister dannet en nettverksorganisasjon for journalister i Barentsregionen, Barents Press International. Året etter fikk Barents Press et eget kontor i Murmansk etter at man hadde søkt om og fått støtte fra Barentssekretariatet og Nordisk Journalistcenter til oppstart og innledende drift.

Den overordnede målsetningen med prosjektet, slik den fremgår av den første prosjektsøknaden, er demokratioppbygging, forbedret kommunikasjon og utvikling av en fri presse i Russland. Mer konkret er hovedoppgavene til kontoret i Murmansk iht søknaden å hjelpe nordiske journalister med informasjonsinnhenting og kontakter i Russland, videre å hjelpe

russiske journalister med å holde kontakt med nordiske kolleger og gi dem informasjon om hvordan journalister i andre land arbeider. I senere søknader om fornyet støtte heter det at kontoret skal koordinere og forbedre de internasjonale kontaktene mellom journalister i regionen, og en rekke konkrete oppgaver listes opp, herunder:

- yte praktisk assistanse til nordiske journalister (visum, transport, hotellbestilling, oversettertjenester, kontakter, rådgivning)
- gi russiske journalister som ønsker kontakter med utenlandske kolleger hjelp til forhandlinger, informasjonsutveksling og gjennomføring av felles prosjekter
- formidle nyheter om Barentssamarbeidet
- arrangere seminarer med russiske og nordiske deltakere
- forsvare pressefriheten; koordinere eventuelle aksjoner på dette området

2.9.2 Gjennomføring og resultater

Barents Press-kontoret v/Jelena Larionova, som er den eneste fast ansatte der, har siden oppstarten vært et knutepunkt for samarbeidet mellom nordiske og russiske journalister. Kontoret har først og fremst fungert som et serviceorgan både for enkeltjournalister og ift større arrangementer som møter, kurs og seminarer.

De første par årene kom det omtrent like mange henvendelser fra nordiske som fra russiske journalister til kontoret – til sammen ytte man praktisk assistanse til nærmere 300 journalister per år. Etterhvert har henvendelsene fra nordisk side gått noe ned mens det har vært en økning fra russisk side. I en rapport fra april 2000 oppgis det at man i løpet av ett år hadde gitt assistanse til ca 100 nordiske og ca 300 russiske journalister. Med ”assistanse” menes her et bredt spekter av tjenester, fra å bestille transport og hotellrom til å hjelpe journalister med informasjonsinnhenting ifm saker de skal dekke. I forbindelse med ”Kursk’s” forlis fikk forøvrig Murmansk-kontoret stor pågang fra utenlandske journalister.

Barents Press International samler hvert år journalister i Barentsregionen til et større møte, der Murmansk-kontoret står for mye av den praktiske tilretteleggingen. Kontoret er også engasjert i planlegging og tilrettelegging av en rekke kurs og seminarer som finner sted mellom de årlige møtene. Bl a arrangeres det 4-5 seminarer i året i samarbeid med Nordisk Journalist-center. Disse har dels hatt et rent journalistfaglig innhold, dels har de fokusert på samfunns-spørsmål som f eks naturvern og kriminalitet. I forbindelse med journalistkursene i Bodø og Tromsø som er omtalt i denne rapporten (se pkt 2.10 og 2.11), har Barents Press-kontoret bistått med utvelgelse av deltakere og organisering av visum og transport for dem. Prosjekt-koordinator har dessuten deltatt aktivt i planleggingsfasen og slik bidratt til utformingen av dem, samt formidlet tilbakemeldinger i etterkant.

Barents Press-kontoret driver også del med nyhetsformidling; bl a sender prosjektkoordinator nordisk nyhetsstoff og nyheter om Barentssamarbeidet rundt til russiske redaksjoner. Under intervjuet ga hun forøvrig uttrykk for at Barentssekretariatet gjerne kunne sende ut mer informasjon om sine aktiviteter og prosjekter, og hun etterlyste bakgrunnsmateriell i mer publikumsvennlig format enn selve Barentsprogrammet.

Prosjektkoordinator understreket at mediasamarbeidet er svært viktig for de russiske journalistene; de får inspirasjon, kontakter og nye kunnskaper. Som et eksempel på at de nye kunnskapene om det rent journalisttekniske kommer til anvendelse, viste hun oss en avis som hadde fått ny layout etter vestlig modell og var gjort mer leservennlig. Samtidig gjorde hun det klart at de mer overordnede målene for samarbeidet er vanskelige å nå selv om den enkelte journalist får nye perspektiver på ting, er redaksjonene gjerne konservative og ikke minst forsiktige med å kritisere myndighetene og de store foretakene i regionen. Denne selvsensuren er først og fremst en følge av at redaksjonene er økonomisk avhengige av myndighetene – direkte eller indirekte.

Prosjektkoordinator pekte videre på at språkproblemer og ”ulik mentalitet” på hver sin måte vanskeliggjør kommunikasjonen mellom nordiske og russiske journalister. På kurs og seminarer er det gjerne slik at de (mange) av russerne som ikke kan noe særlig engelsk, havner litt på sidelinja når den offisielle delen er overstått. Hun var derfor interessert i å legge inn engelskkurs for russiske journalister i mediasamarbeidet. (Forøvrig behersker prosjektleder selv både norsk og engelsk godt).

Hva ”mentaliteten” angår, trakk hun bl a frem at russiske journalister er lært opp til å skrive ”det folk trenger å høre”, mens idealet i Norden er å gi en objektiv fremstilling av faktiske hendelser. Hun viste til en kommentar fra en russisk seminardeltaker: ”Men om vi skriver om alt som er negativt ved f eks nikkelproduksjonen, så kan det jo hende at foretaket må stenge – hva da?”.

Når det gjelder de nordiske journalistene og deres utbytte av samarbeidet, mente prosjektkoordinator at disse først og fremst ønsket rene faktaopplysninger og informasjon om russiske forhold. Hun beklaget at de fleste utenlandske journalister stadig har et smalt fokus ift Nordvest-Russland: stort sett ”Kursk”, fisk og miljøproblemer. Hun har selv forsøkt å henlede oppmerksomheten mot andre temaer som kunne være verd å omtale i nordiske medier, men opplever dels at journalistene henger fast i egne oppfatninger om hvordan Russland er, dels at de må forholde seg til redaksjoner som ønsker salgbart stoff – altså sensasjoner og elendighetsbeskrivelser.

2.9.3 Konklusjoner

Barents Press-kontoret synes å ha fylt en viktig oppgave i formidling av informasjon og kontakter mellom russiske og nordiske journalister. Særlig synes kontoret i senere år å ha vært viktig for russiske journalister; de vestlige har antakelig blitt mer selvdrevne etterhvert. Prosjektet bidrar antakelig også til innsparing på andre prosjekter; prosjektkoordinator har f.eks. innenfor rammene av eget budsjett bidratt med praktisk hjelp ifm kursene for russiske journalister i Bodø og Tromsø (se pkt 2.9 og 2.10). Det bør nevnes at prosjektkoordinator fremstår som en typisk ildsjel og ressursperson med gode formidlingsevner ift vestlige kontakter (delvis som en følge av at hun behersker norsk og engelsk godt) og tydeligvis har fått utrettet mye. De konkrete målsetningene med prosjektet synes således nådd; hva angår de mer overordnede målene om demokratisering og utvikling av en fri presse i Russland – vage og ambisiøse som disse målsetningene er – er konklusjonen mer usikker. Dette blir mer utførlig diskutert i konklusjonskapitlet.

2.10 Kurs for russiske journalister

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Russiske journalister fra Murmansk oblast, Arkhangelsk oblast og Republikken Karelen

Prosjektansvarlig: Høgskolen i Bodø (HiB)

Prosjektleder: Gjert Tømmerås, Høgskolen i Bodø

Varighet: 1997- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1999: 30 000

2000: 70 000

2001: 90 000

Det vesentlige av finansieringen kommer fra UD (østeuropamidler – 500 000 i 1999 og 490 000 i 2000).

Kilder: telefonintervju med prosjektleder Gjert Tømmerås, intervjuer med Jelena Larionova i Barents Press og med en russisk kursdeltaker, prosjektdokumentasjon

2.10.1 Prosjektbakgrunn og formål

Prosjektet ble til som følge av et initiativ fra UD, som kontaktet Barentssekretariatet med forespørsel om å arrangere et kurs i Nord-Norge for russiske journalister. Bakgrunnen for dette er at man hadde blinket ut media som et prioritert område for demokratiseringstiltak. Barentssekretariatet henvendte seg så til Høgskolen i Bodø (HiB), som syntes å ha de nødvendige forutsetningene for å kunne gjennomføre et slikt prosjekt. Opprinnelig var det snakk om å arrangere et enkeltkurs for ca 30 journalister, men UD signaliserte så overfor prosjektansvarlig at man kunne tenke seg at slike kurs ble kjørt på årlig basis, men med færre deltakere.

Som for andre medierettede prosjekter er demokratisering en overordnet målsetning for disse kursene. Mer spesifikt oppga prosjektleder, som også har vært kursleder, at målsetningen er å gi russiske journalister en innføring i norsk journalistikk på de områder der denne skiller seg fra den russiske. Han sa videre at en målsetning nr. 2 er å gi de russiske journalistene kunn-

skaper om det norske samfunnet. Han så det som en viktig oppgave å gi journalistene et positivt bilde av Norge, hvilket han betraktet som rimelig på bakgrunn av at UD bidrar med det meste av prosjektets finansiering. Den russiske kursdeltakeren som ble intervjuet, oppfattet det også slik at målsetningen var todelt: for det første å gi innsikt i hvordan norsk presse arbeider rent faglig og i ”demokratiske prinsipper for pressen”, for det andre å gi kunnskaper om det norske samfunnet – herunder både positive og negative sider.

2.10.2 Gjennomføring og resultater

Det har til sammen blitt arrangert fire kurs i perioden 1997-2001. Kursene har gått over fire uker og har hatt ca ti deltakere hver gang. Disse har blitt plukket ut i Russland av Jelena Larionova i Barents Press (se pkt 2.9). Fra norsk side har man stilt som krav at det hver gang skal være med journalister fra alle de tre ovennevnte føderasjonssubjektene og at ingen skal delta på kurset mer enn en gang. Forelesningene har blitt gjennomført med tolk, ettersom mange av deltakerne – særlig de eldre – har vært svake i engelsk.

På det første kurset lå hovedvekten på det journalistfaglige, men etterhvert har man beveget seg mot en 50/50-fordeling mellom journalistikk og Norgeskunnskap. Bakgrunnen for dette er at prosjektleder i løpet av det første kurset registrerte at journalistene hadde svært dårlige kunnskaper om Norge i utgangspunktet. Kursdeltakerne ytret også selv ønske om at dette temaet måtte vektlegges sterkere på senere kurs.

Den journalistfaglige delen av kursene har vært rettet mot temaer som undersøkende journalistikk, journalistisk frihet/integritet, etikk med fokus på vær-varsom-plakaten, avisenes virkemidler (layout og presentasjon), pressens økonomi og bruk av internett (nettavis). I tillegg til forelesninger har man satset på å legge inn mange ekskursionsjoner i kursperioden, hvorav en del på kveldstid. Dette har vært et hovedvirkemiddel ift formidling av kunnskaper om Norge. Ekskursjonene har gått til avisredaksjoner, museer, kunstutstillinger og andre kulturarrangementer; man har arrangert turer ut i naturen og man har besøkt bedrifter og offentlige institusjoner som f.eks skoler. Kursdeltakerne har også fått komme på besøk hjemme hos norske familier.

På det siste kurset la man forøvrig inn opphold i både Tromsø og Oslo, med ekskursionsjoner til NRK, VG og Aftenposten, Stortinget og en rekke museer og øvrige severdigheter. Etter ønske fra deltakerne har man ellers inkludert et minikurs i norsk i kursprogrammet de to siste gangene. Hvert kurs har blitt avsluttet med en evaluering fra deltakerne og etterfulgt av en rapport fra prosjektleder.

Ifølge prosjektleder har evalueringene fra deltakerne stort sett vært positive. Han mener selv at kursene har blitt bedre etterhvert, ikke minst fordi han selv har besøkt Russland flere ganger siden kursene kom i gang. Etter hans eget utsagn ville ”nye vært annerledes i starten” dersom hans kunnskaper om Russland hadde vært bedre i utgangspunktet.

Det har vært et uskrevet krav at kursdeltakerne skal skrive og publisere minst én artikkel hver om Norge i etterkant av kurset. Prosjektleder har ikke bedt om å få se noen av disse, men har inntrykk av at dette er blitt gjort.

Prosjektleder fortalte ellers at han i flere tilfeller har truffet igjen tidligere kursdeltakere, og at han har fått inntrykk av at de har fått bedre forutsetninger for å forstå det andre journalister skriver om Norge: de leser mer kritisk og uttrykker en viss skepsis i forhold til presentasjoner av Norge i russiske aviser, som ofte stemmer dårlig overens med deres egne inntrykk.

Den russiske kursdeltakeren som ble intervjuet ifm prosjektet, var svært godt fornøyd med kurset. Han fremhevet vektleggingen av Norgeskunnskap som positiv og understreket at denne typen bakgrunnskunnskap er viktig for å forstå *hvorfor* norske journalister arbeider slik de gjør. Ettersom han deltok på det siste kurset, fikk han også med et besøk i Oslo, og han understreket at dette var et viktig innslag, ”ettersom Bodø er liten og provinsiell”. Forøvrig kan det nevnes at han hadde en rekke Norgesbesøk bak seg da han ble tatt ut til å delta på kurset, bl a hadde han hatt to måneders praksis i Altaposten.

2.10.3 Konklusjon

På bakgrunn av det prosjektleder selv samt den ene kursdeltakeren forteller, virker det som om kursene har vært meget godt gjennomført. Prosjektleder virker svært engasjert og har lagt ned en del fritid i prosjektet. Kursdeltakerne har fått mye ut av sine fire uker i Norge, kanskje særlig når det gjelder det som går på en Norgeskunnskap. Det er positivt at man har lagt vekt på å utvikle kurset på bakgrunn av evalueringer fra deltakerne, og at prosjektleder har lagt vekt på å skaffe seg Russlands kunnskap underveis. Kanskje burde en person med bedre bakgrunn på dette området vært trukket inn i arbeidet med kursopplegget i starten – prosjektleder sier jo selv at han ville lagt opp ting annerledes fra start dersom han hadde hatt bedre bakgrunnskunnskap.

Det problematiske ved prosjektet er for det første at kursene er dyre – vel 40 000 NOK per deltaker. Den store ekskursjons- og reisevirksomheten er utvilsomt med på å fordyre kursene selv om prosjektleder understreker at man har forhandlet seg frem til rimelige billetter og hotellrom, samt at man på det siste kurset såvidt gikk i balanse slik at det ikke ble noe overskudd til HiB ”for jobben”.

Videre er det vanskelig å fastslå hva slags effekt disse kursene har ift måsetningene. Det virker rimelig å anta at hver enkelt kursdeltaker har fått økt innsikt i både vestlig journalistikk og norske samfunnsforhold. Derimot er det høyst usikkert i hvilken grad kursdeltakerne får anledning til å bruke kunnskapene de har tilegnet seg når de kommer hjem. Dette gjelder først og fremst det som går på vestlige tilnærminger til journalistikk. En felles observasjon for medieprosjektene som er evaluert i denne rapporten, er at effekten ift de russiske deltakerne reduseres ettersom de russiske redaksjonene legger bånd på journalistene uansett hva de ønsker å skrive selv. Dessuten sier samtlige russiske intervjuobjekter at mange av de vestlige prinsippene for medievirksomhet ikke passer for Russland.

Enkelte av de russiske intervjuobjektene understreker også at de synes det allerede skrives for rosenrødt om Norge i russisk presse, og at dette trenger til korrigerende, jfr prosjektleders ønske om å være noe i retning av Norgesambassadør. Hvordan harmonerer dette med idealene om uavhengighet og fri tenkning som vel er noe av poenget med ”demokratisering”?

2.11 Kurs for russiske radiojournalister

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Russiske radiojournalister fra Murmansk, Arkhangelsk og Karelen

Prosjektansvarlig: Norsk Lokalradioforbund

Kursleder: Elnar Seljevold

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1999: 322 000

2001: 280 000

Kilder: intervjuer med kursleder Elnar Seljevold, Jelena Larionova i Barents Press og to russiske kursdeltakere, prosjektdokumentasjon

2.11.1 Prosjektbakgrunn og formål

Kursleder var involvert i diskusjonen i forkant av at kurset i Bodø for russiske journalister (se pkt 2.10) ble startet opp, og han har også forelest ved de fleste av disse kursene. Norsk Lokalradioforbund/kursleder henvendte seg i forbindelse med dette til Barentssekretariatet med forslag om å starte et liknende kurs henvendt til radiojournalister. De første to kursene ble arrangert i 1999.

Det overordnede formålet med kursene er ifølge kursleder å bidra til ”en tilnærmet normal utvikling av russisk presse og radio”. Kursleder formulerte også en mer konkret målsetning: å gjøre de russiske journalistene kjent med hvordan journalister arbeider i Norge og med forholdet mellom samfunnet og pressen. De russiske kursdeltakerne formulerte målsetningen på følgende måte: ”å gi journalistene best mulig informasjon om og inntrykk av Norge”.

Som for Bodø-kursene velges kursdeltakerne ut av Barents Press ved Jelena Larionova mens prosjektansvarlig/kursleder har lagt inn visse forutsetninger: det skal være tre deltakere fra hver av de ovennevnte regionene, deltakerne skal være ansatt i offentlig radio som nyhetsjournalister, og det skal være tilnærmet lik kjønnsfordeling. Man har dessuten understreket at man ikke ønsker ”gjengangere”.

2.11.2 Gjennomføring og resultater

Så langt er det arrangert fire kurs – to i 1999 og to i 2001. (Kursleder opplyste at man hadde vært for sent ute med søknaden for 2000.) Disse har blitt arrangert i henholdsvis mai og september med ni deltakere på hvert kurs. Alle kursene har blitt arrangert i Tromsø og som i kursene i Bodø har man satset på en blanding av forelesninger og ekskursjoner.

Forelesningene har dels dreid seg om journalistikk, dels om norsk samfunnsliv og historie, med sterk vekt på norsk-russiske forbindelser og samarbeid. På forelesningene i journalistikk har man gitt en presentasjon av ulike sider ved arbeid med radio i Norge: hvordan man bygger opp en radioredaksjon, hvordan man fremfører nyheter og kommenterer dem, forholdet mellom informasjon og underholdning, regler for journalistisk virksomhet, radioreklame og økonomi.

Forøvrig har tematikken samfunn/presse fungert som en rød tråd i kursene og bundet sammen forelesninger og ekskursjoner. Man har lagt opp til ett til to besøk ved offentlige og andre institusjoner i løpet av hver kursdag, gjerne med en orientering/forelesning i tilknytning til besøket. Dessuten har representanter for ulike institusjoner blitt hentet inn som foredragsholdere. Kursdeltakerne har bl a besøkt/fått orienteringer fra avis- og kringkastingsredaksjoner, politietaten, forsvaret (6. Divisjon), Universitetet i Tromsø Fiskerihøgskolen og Regionsykehuset i Tromsø Andre innslag på kursene har vært orienteringer fra fastboende russere om hvordan det er å være russer i Norge (bl a innlegg av typen ”hva venter de seg fra nordmenn når de kommer hit og stjeler som ravner”), rundebordsdebatt med norske kolleger, byvandring og besøk i et norsk hjem.

Hvert kurs har ellers fokusert spesielt på et aktuelt tema; i september 2001 fulgte man for eksempel stortingsvalget og la inn besøk i et valglokale, deltakelse på valgvoke, samt en orientering om forholdet mellom pressen og de politiske partiene.

Kursleder la i intervjuet sterk vekt på forskjellen mellom det å forelese om norske samfunnsforhold og det å vise i praksis hvordan det norske samfunnet fungerer. Han mente det var en stor fordel med kurset at man legger opp til å vise ting i praksis. I den forbindelse ga han eksempler på hvordan deltakerne hadde fått aha-opplevelser ved å se f eks ordføreren avgi stemme uten å være omgitt av vakter, eller en ung far på en kafé som tok baby og bleie med ut på stellerrommet mens mor satt igjen og drakk kaffe.

De to kursdeltakerne som ble intervjuet ifm evalueringen, ga uttrykk for at de hadde fått mye ut av oppholdet i Tromsø Spesielt interessant syntes de det var å se hvor enkelt det var for norske journalister å få informasjon fra offentlige institusjoner. De var også opptatt av den tekniske siden av journalistarbeidet, som de syntes fungerte veldig godt i Norge. Når det

gjelder pressefrihet og muligheten til å opptre kritisk overfor myndighetene, fremhevet de at dette er lettere i Norge enn i Russland, men de mente samtidig at man må ta hensyn til at ulike land har ulik "mentalitet". Forøvrig ga de uttrykk for at muligheten til å øve kritikk, som man fra vestlig side syntes å være svært opptatt av, ikke nødvendigvis var så viktig. Som én av dem sa: "Russland har store problemer; vi kunne kritisert og hamret løs på myndighetene for det – men løser det noen problemer at vi kritiserer?"

Ellers mente de to kursdeltakerne at de hadde fått atskillig bedre forutsetninger for å dekke saker som dreier seg om Norge og norsk-russisk samarbeid. De årlige fiskeriforhandlingene mellom Norge og Russland ble nevnt som eksempel her. Begge hadde sendt hjem innslag fra Tromsø i løpet av oppholdet der. Kursleder opplyste også at mange av deltakerne har vært svært aktive på det området. Som eksempel på en mulig effekt av dette og liknende prosjekter, pekte kursleder på at han i forbindelse med "Kursk"-ulykken hadde sett en del innslag på norsk fjernsyn der tidligere kursdeltakere ble intervjuet og "kritiserte myndighetene så det suste".

2.11.3 Konklusjoner

I likhet med kurset i Bodø (se pkt 2.10) synes kursopplegget også her å ha vært solid og vel gjennomført. Det har vært god sammenheng mellom kursplan og målsetninger, og kursleder har sterk bakgrunn i Russlands kunnskap. En ulempe med kurset er at det er relativt dyrt, enda dyrere enn kurset i Bodø, også her dreier det seg om ca kr 40 000 per deltaker, men her går kurset over bare 14 dager – i Bodø går det over fire uker.

Hva angår *resultater* ift målsetninger, så synes prosjektet å komme svært godt ut ift de konkrete målsetningene om å bidra med informasjon og innsikt for de russiske journalistene. Det er imidlertid atskillig vanskeligere mht den overordnede målsetningen, nemlig å påvirke russiske media "i demokratisk retning". Redaksjonene legger føringer for journalistene, og journalistene selv synes jo i stor grad å mene at ting bare må være annerledes i Russland enn i vesten. Det kan imidlertid innvendes at det er atskillig færre radiokanaler enn aviser i området (særlig i og med at vi her snakker om de offentlige nyhetsformidlerne); det dreier seg altså om få mennesker; ergo kan kanskje kurset for radiojournalister tenkes å ha større gjennomslagskraft enn kurset for (hovedsakelig avis-) journalister? De to som ble intervjuet ifm denne evalueringen, sa f eks at sååsi alle i deres redaksjon hadde deltatt på ett av de fire kursene, og da skulle man jo tro det kunne bli en viss effekt selv om redaktøren er aldri så sta – dvs så lenge journalistene selv ønsker å endre den etablerte praksis.

2.12 Fagforenings samarbeid

Kurs for russiske tillitsvalgte

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: russiske tillitsvalgte i bedrifter som sorterer under Murmansk Fylkes-samorganisasjons fagforeninger

Prosjektansvarlig: Fellesforbundet Troms/Finnmark v/Arne Kvalvik

Russisk samarbeidspartner: Murmansk Fylkessamorganisasjon

Varighet: 1996- (pågående)

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1996: 75 000 (forprosjekt)

1998: 200 000

1999: 200 000

2000: 100 000

Fellesforbundets egenandel har variert fra 40 000 til 60 000 per år.

Kilder: telefonintervju med prosjektleder Arne Kvalvik, intervju med Leonid Stefanjuk, Murmansk Samorg, medlem av prosjektets styringsgruppe, prosjektdokumentasjon

2.12.1 Prosjektbakgrunn og formål

Kimen til samarbeidet ble sådd tidlig på 1990-tallet da de første kontaktene ble opprettet mellom nordnorske fagforeninger og fagbevegelsen i Murmansk. Representanter for Fellesforbundet Troms/Finnmark reiste også over til Russland i denne perioden; innledningsvis bare for å "bli kjent" med forholdene og med russiske kolleger. Det ble gjennomført møter med søsterorganisasjoner i Murmansk i 1992, 1993 og 1994. Under møtene i 1993 inngikk Fellesforbundet en samarbeidsavtale med Murmansk Fylkessamorganisasjon, en paraplyorganisasjon som ifølge russisk medlem av prosjektets styringsgruppe organiserer rundt 50% av de yrkesaktive i Murmansk oblast. 15 bransjeforbund og fagforeningene til 20 enkeltstående bedrifter (herunder flere industrigiganter som f.eks. OAO "Apatit") inngår i Murmansk Samorg.

I 1994 kom man frem til at grunnlaget var lagt for mer konkret samarbeid, og fra russisk side ble det uttrykt ønske om opplæring for tillitsvalgte i fagforeningsarbeid etter vestlig modell. Dette må ses på bakgrunn av at den russiske fagbevegelsen har vært gjennom en gjennomgripende endringsprosess etter 1991. I Sovjetunionen hadde man ingen fagbevegelse i vestlig forstand; fagforeningene var et redskap for staten og partiet akkurat som bedriftene var det, og det var ikke noe skille eller motsetning mellom fagforening og bedriftsledelse. I søknaden til forprosjekt som ble sendt til Barentssekretariatet i 1995, het det således at det var nødvendig å starte arbeidet med å bygge opp en demokratisk fagbevegelse helt fra bunnen. På bakgrunn av dette valgte man å satse på en samarbeidsmodell med fokus på grunnleggende skolering av russiske tillitsvalgte.

Det overordnede formålet med prosjektet er definert som følger i søknaden: *å drive opplysningsvirksomhet om hvordan en demokratisk fagbevegelse fungerer, slik at Murmansk fagbevegelse selv kan bli bedre rustet til å bygge opp sin egen fagbevegelse etter demokratiske prinsipper.* Tre delmål er også formulert:

- gi informasjon om funksjon og oppbygging av en demokratisk fagbevegelse helt fra bunnivå (klubbplan)
- gi informasjon om lønns- og arbeidsavtaler, arbeidsmiljølovgivning, trygdelovgivning, pensjon, forsikringer og aksjelovgivning
- gi informasjon om det sosiale nettverk forøvrig

Russisk medlem av prosjektets styringsgruppe formulerte i intervjuet måsetningen litt mer kortfattet: på bakgrunn av Fellesforbundets lange erfaring med dette å vise hvordan man driver fagforeningsarbeid i samfunn med markedsøkonomi.

2.12.2 Gjennomføring og resultater

Siden oppstarten har det blitt gjennomført kurs for mer enn 300 russiske tillitsvalgte fra Murmansk oblast; først og fremst klubbledere og medlemmer av fagforeningskomitéer. Antall kurs per år og antall deltakere har variert noe, men etterhvert har man satset på tre kurs per år med vel 20 deltakere hver gang. Innledningsvis vekslet man med å kjøre kurs i Russland og i Norge, men etterhvert har man satset på å legge kursene til Russland ettersom dette er atskillig rimeligere.

Kursene kjøres vanligvis over tre dager og avsluttes med en skriftlig evaluering fra deltakerne. Denne tilbakemeldingen diskuteres så på et møte i prosjektets styringsgruppe den fjerde dagen. I styringsgruppa inngår tre personer fra hvert land, herunder Kvalvik, Stefanjuk og kursleder Oddmund Soleng.

Tematisk har kursene så langt vært skåret over noenlunde samme lest hver gang. Man har gjennomgått norsk fagbevegelses oppbygning fra bunn til topp, redegjort for Hovedavtalen, tariffavtaler og tariffoppgjør, informert om fagorganisertes plikter og rettigheter og om sykkelønsordninger, pensjon og forsikringer. Andre temaer som har gått igjen er bl a arbeidskonflikter og håndtering av disse, samarbeid i arbeids- og næringsliv, forhandlings-teknikk, faglig/politisk samarbeid og internasjonalt fagforeningssamarbeid. Dessuten har man øvd forhandlingsteknikk gjennom rollespill.

Kursene har blitt kjørt med samme kursleder hver gang, men enkelte ganger har også andre foredragsholdere enn Soleng og Kvalvik blitt hentet inn for å bidra på områder som har syntes særlig aktuelle eller blitt etterlyst fra deltakerne. Man har knyttet til seg en fast russisk tolk, som etter Kvalviks syn har blitt svært dyktig etterhvert. I tilknytning til kursene har en del materiell blitt oversatt og distribuert til deltakerne, herunder Metallavtalen for 1998-2000.

Evalueringene av kursene har jevnt over vært gode. Kursene er likevel blitt justert en del underveis ut fra ønsker fra deltakerne. Bl a viste det seg at fremstillingen ble gjort litt for komplisert i starten, slik at den måtte forenkles en del. Man har også justert tematikken litt fra kurs til kurs. Prosjektleder informerte om at man fra neste kurs av vil dreie fokuset mye mer mot klubbnivået og mot forholdene ved den enkelte bedrift, ettersom kunnskaper på disse områdene har stor praktisk relevans for deltakerne og dermed kan omsettes i konkrete tiltak.

Russisk medlem i prosjektets styringsgruppe har deltatt i en rekke samarbeidsprosjekter og vurderer Fellesforbundets kurs til å være blant de beste han har vært med på. Han pekte i den sammenhengen på at kursene har et svært konkret og anvendbart innhold. Som et eksempel på hva som er oppnådd utover ren kunnskapsformidling, trakk han frem det faktum at man i Murmansk oblast nå har lokale avtaler ved over 300 bedrifter, mot færre enn 100 i 1994. Russisk medlem i prosjektets styringsgruppe mente dette var et direkte resultat av samarbeidsprosjektet. På kursene har man gjennomgått både hvordan slike avtaler vanligvis er utformet, og hvordan man går frem for å fremforhandle dem. Russisk medlem i prosjektets styringsgruppe fortalte forøvrig at Murmansk fylke har fått en egen lov om lokale avtaler (eller ”kollektive avtaler” i russisk terminologi) som har fått oppmerksomhet også i andre deler av Russland.

Forøvrig understreket russisk medlem i prosjektets styringsgruppe det positive i at man har fått oversatt såpass mye skriftlig materiell til russisk. Dette gjør det lettere for de tillitsvalgte å videreformidle informasjonen de har fått til kolleger på arbeidsplassen.

2.12.3 Konklusjon

Prosjektet fremstår som vellykket; opplegget virker både solid, relevant og godt gjennomført. Kontinuitet i kursledelse og tolking er også en god ting. Videre har det antakelig bidratt til positiv effekt at mye skriftlig materiale fra kursene har blitt oversatt til russisk; dermed når man også potensielt flere, f.eks. kollegene til kursdeltakerne. Måsetningen med kursene har helt eksplisitt vært å *informere* og *drive opplysningsarbeid*, snarere enn å lære opp russerne til å gjøre ting på ”norsk” måte. Dette kan i seg selv sies å være positivt. Like fullt hevder prosjektkoordinatoren på russisk side at det er en direkte forbindelse mellom disse kursene og den raske fremveksten av lokale avtaler i Murmansk-bedrifter utover 1990-tallet. Man skal være forsiktig med å fastslå årsakssammenhengen her, men heller ikke se bort fra at kursene kan ha hatt håndfaste konsekvenser utover det uttalte ønsket om å informere.

Et åpenbart dilemma knyttet til dette prosjektet – som til mange andre prosjekter innenfor utdannings- og kompetansesektoren – er hvorvidt Barentssekretariatet skal bidra med driftsstøtte eller begrense seg til å gi midler til oppstart av samarbeid. Dette er et dilemma vi kommer tilbake til i konklusjonskapitlet. La oss her nøye oss med å antyde at det kan argumenteres for at prosjekter som Fagforeningssamarbeidet – som har kommet seg på fote og gått seg til vha midler fra Barentsprogrammet – for fortsatt å kunne motta midler fra Barentssekretariatet bør utvide aktiviteten geografisk eller tematisk. F.eks. kan man se for seg en utvikling av prosjekt Fagforeningssamarbeid som innebærer at prosjektet gradvis trapper ned aktiviteten i Murmansk by og starter liknende kurs i andre byer på Kolahalvøya og de andre russiske føderasjonssubjektene som inngår i Barentssamarbeidet.

2.13 Landbrukspraktikanter

Praktikantopphold i Norge for russiske bønder

Nøkkelopplysninger:

Deltakere: Russiske selveiende bønder fra Arkhangelsk-regionen

Prosjektansvarlig: Stiftelsen Agro-Pomor v/Tore Ruud

Prosjektleder: Vivi Ann Sandnes Eggum, daglig leder, Agro-Pomor

Russiske prosjektkoordinatorer: Vitalij Sjulgin,
Landbruksadministrasjonen i Arkhangelsk og Leonid Burkov,
bondeorganisasjonen AKKOR

Varighet: 1993-1999

Bevilgninger fra Barentssekretariatet:

1994: 224 000 (124 000 overført fra 1993)

1996: 200 000 (overført fra 1995)

1997: 222 000

1999: 150 000 (overført fra 1998)

Prosjektet har også mottatt støtte over Handlingsprogrammet for Sentral- og Østeuropa.

Kilder: intervju med russisk prosjektkoordinator Vitalij Sjulgin, kort samtale med prosjektleder Vivi Ann Sandnes Eggum, prosjektdokumentasjon

2.13.1 Prosjektbakgrunn og formål

Idéen til prosjektet oppsto i forbindelse med en innsamlingsaksjon som gårdbrukere knyttet til Harstad Meieri gjennomførte i 1992, der melkeprodukter ble sendt til Murmansk-området. Flere av deltakerne mente man burde satse mer langsiktig på hjelp-til-selvhelp, og man diskuterte hvordan norske bønder kunne bidra. Gårdbruker Vivi Ann Sandnes Eggum utformet en prosjektskisse og presenterte den i Murmansk under en delegasjonsreise med tema landbruk, helse og miljø

Skissen fikk god mottakelse både i Murmansk og fra fylkeskommunene i Troms og Finnmark, som ble kontaktet i etterkant av reisen. Det ble nedsatt en styringsgruppe for prosjektet med representanter for bl a Harstad Meieri og Harstad kommune, og man gikk i gang med å utforme et forprosjekt. I 1993, etter at forprosjektet var gjennomført, ble stiftelsen Agro-Pomor opprettet for å administrere prosjektet videre.

Formålet med prosjektet er presentert som følger i søkander og rapporter fra Agro-Pomor: *å utvikle kontakten mellom bønder i Nord-Norge og de nordvestlige deler av Russland. Særlig skal stiftelsen bidra til at russiske bønder får bedre kjennskap til norsk landbruk, såvel primærlandbruket som landbrukets organisasjoner, for derigjennom å gi impulser til utforming av strukturer for privat landbruk i de nordvestlige deler av Russland.* Russisk prosjektkoordinator formulerte formålet på en litt kortere måte: *å gjøre de russiske bøndene kjent med landbrukssystemet og det økonomiske systemet i Norge, og å innføre ting i Russland i den grad det er mulig.*

I Sovjetperioden var landbrukssektoren dominert av store stats- og kollektivbruk. De fleste av disse ble gjort om til aksjeselskaper etter at Sovjetunionen gikk i oppløsning, men en del ble også stykket opp og privatisert. Ifølge russisk prosjektkoordinator finnes det i dag ca 1 300 private gårdsbruk av en viss størrelse i Arkhangelsk fylke. Siden 1990 har det eksistert en allrussisk organisasjon for selveiende bønder – AKKOR – og denne har en egen fylkesorganisasjon i Arkhangelsk. AKKOR ble blinket ut som en passende samarbeidspartner pga målsetningen om å bidra til å utvikle privat jordbruk.

Produktiviteten i landbrukssektoren i Arkhangelsk sank bratt de første årene etter Sovjetunionens oppløsning, men har stabilisert seg de siste årene. Problemene i landbruket i Arkhangelsk er bl a knyttet til store avstander, manglende infrastruktur, et tungvint distribusjons- og omsetningssystem og mangel på moderne maskiner og utstyr. Private gårdbrukere har i dag jevnt over lavere produktivitet og effektivitet enn aksjeselskapene ettersom disse har en del stordriftsfordeler. Mangel på et fungerende omsetningssystem gjør at mange privatbønder må ut for å selge varene sine selv, og dersom f eks en traktor bryter sammen, må eieren kanskje bruke en uke på å reise inn til Arkhangelsk by for å skaffe reservedeler. Den statlige subsidieringen er i dag svært liten.

Deltakerne i prosjektet ble valgt ut av russisk prosjektkoordinator på grunnlag av følgende kriterier: de skulle være selveiende bønder, fortrinnsvis i alderen 20-35 år, og de skulle helst ha utdanning innen landbruk og beherske noe engelsk (evt norsk).

2.13.2 Gjennomføring og resultater

Hovedprosjektet har blitt gjennomført hver vår i perioden 1993-99, bortsett fra i årene 1996 og 1998, da prosjektene måtte forskyves til påfølgende år pga manglende finansiering/sen avklaring ift denne. I hver prosjektperiode har en gruppe på rundt ti gårdbrukere tilbrakt litt over en måned i Nord-Norge (Troms), fordelt på 1-2 ukers teoretisk opplæring og 3-4 ukers praksis på gårdsbruk hos vertsfamilier.

Den teoretiske opplæringen har hatt fokus på bondens rolle som selvstendig næringsdrivende med vekt på kvalitetssikring av produksjonen, økonomi, markedskontakt og markedsføring. Praktikantene har fått en innføring i landbrukstekniske temaer som kjøtt- og melkeproduksjon, husdyravl og dyrehelse, maskiner og redskaper, begrensninger og muligheter ved arktisk landbruk m m. Undervisningen har i stor grad blitt knyttet opp til ekskursionsjoner. Bl a har man besøkt landbruksmesser, bondelag og salgsorganisasjoner, landbruksskoler og forskningsinstitusjoner, samt gårdsbruk med ulike produksjonsprofil.

I praksisperioden har praktikantene fulgt sine verter i det daglige arbeidet og selv deltatt i dette. De har slik fått en innføring i de daglige rutinene ved et norsk gårdsbruk og i ulike aspekter ved arbeidet, bl a sikkerhet, dyreetikk, jordbearbeiding, bruk av ulike maskiner, førlagring, kvalitetssystemer og internkontroll.

Av prosjektdokumentene fremgår det at praktikantene har gitt overveiende positive tilbakemeldinger under den skriftlige evalueringen som har vært gjennomført mot slutten av oppholdene. De har vært fornøyd med allsidigheten i opplegget, med gjestfriheten hos vertsfamiliene og med prosjektleder, som beskrives som energisk og inspirerende.

Vertsfamiliene gir også jevnt over gode tilbakemeldinger selv om enkelte trekker frem språkbarrieren som et problem. Kravet om engelskkunnskaper hos praktikantene har nok ikke vært så enkelt å oppfylle. Svært mange av de russiske deltakerne har gitt uttrykk for ønske om forkurs i norsk, men dette har ikke latt seg gjennomføre innenfor den finansielle rammen av prosjektet.

Russisk prosjektkoordinator mener prosjektet har vært godt gjennomført og ser gjerne at det tas opp igjen. I intervjuet nevnte han likevel at tilbakemeldingene fra enkelte av deltakerne kunne tyde på at kompetansen hos vertsfamiliene hadde variert en del. Samtidig understreket han at en del av praktikantene stadig opprettholder kontakten med vertsfamiliene; enkelte har også vært på besøk i ettertid.

Den største svakheten ved prosjektet ligger ikke på gjennomføringssiden, men er knyttet til anvendbarheten av de kunnskapene praktikantene har tilegnet seg. Både deltakerne selv og russisk prosjektkoordinator uttrykker begeistring for måten ting fungerer på Norge, men det

går klart frem, særlig av intervjuet med sistnevnte, at det er lite den enkelte bonde kan overføre til russiske forhold. Problemene i russisk landbruk ligger stort sett på systemnivå og lar seg bare løse på dette nivået. Dessuten legger den enkelte bondens svake økonomi begrensninger for hva som kan adopteres av norske metoder i den daglige driften.

Prosjektkoordinator trakk frem ett enkelt eksempel på slike konkrete overføringseffekter: en kvinne hadde sluttet å måke for kyrne og isteden installert rist i båsene med gjødselkjeller under ("men", la han til, "denne teknikken er i prinsippet kjent i Russland fra før av").

En annen deltaker opplyste at et par av hans medpraktikanter ble så begeistret for den norske driftsformen at de fikk laget tegninger med sikte på å bygge en gård etter norsk mal. Om det ble noe av disse planene vites ikke, men de virker umiddelbart noe over-optimistiske.

Avslutningsvis må det bemerkes at det enkelte år har vært betenkelig stort frafall blant deltakerne. I ett tilfelle ble gruppen halvert i forhold til det planlagte antallet på ti: tre deltakere trakk seg før avreise og to avbrøt oppholdet.

2.13.3 Konklusjoner

Hovedinntrykket av prosjektet er at det med visse forbehold har vært godt gjennomført, men at det har hatt begrenset overføringsverdi av kunnskap fra norsk til russisk side. For å få den ønskede effekt av prosjektet kreves endring på systemnivå i Russland, og det er lite den russiske enkeltbonden kan gjøre her. AKKOR kunne i prinsippet lobbyert for adopsjon av ting på systemnivå, men organisasjonen står ifølge russisk prosjektkoordinator svakt med sine 45 medlemsgårder i Arkhangelsk oblast. Det kan således hevdes at prosjektets målsetning om å "bidra til oppbygging av privat jordbruk i Russland" har vært altfor ambisiøs. Kanskje burde man undersøkt mer i forkant hva enkeltbonden kunne ha nytte av samt mulighet til å få gjennomslag for av endringer i den russiske hverdagen?

Prosjektet har tildels hatt betydelig frafall undeveis i enkelte utvekslingsrunder. Det er uklart hvor mange som har avbrutt i et normalår, men det har hendt at et halvt kull har falt fra, og det er mye. Burde man kvalitetssikret opptaket bedre?

Da prosjektet måtte utsettes fra 1995 til 1996, var deltakerne allerede valgt ut, og dette førte til negativ omtale i russisk presse. Det kan diskuteres om feilen lå hos Barentssekretariatet (sein tilbakemelding) eller prosjektledelsen (satte ting i sving i Russland før pengene var i boks), men slikt bør unngås.

3 Konklusjoner

Formålet med dette avsluttende kapitlet er å søke å trekke noen hovedkonklusjoner på bakgrunn av prosjektevalueringene i kapittel 2. Først oppsummeres hovedinntrykk fra gjennomgangen av prosjektorganisering og -måloppnåelse. Deretter diskuteres de 13 evaluerte prosjektenes bidrag til de overordnede målene med Barentssamarbeidet. På denne bakgrunn gjør vi noen korte vurderinger av de utvalgte prosjektenes kostnadseffektivitet; i hvor stor grad kan Barentssekretariatet sies å ha fått ”valuta for pengene” ved å satse på de ulike typene prosjekter? Til sist presenteres et sett av dilemmaer ifm prosjektutvelgelse og -gjennomføring som springer ut av gjennomgangen av de 13 utvalgte prosjektene.

Prosjektene som er evaluert i denne rapporten, kan deles inn i to hovedgrupper: medieprosjekter (Barents Press Murmansk, kurs for russiske journalister og kurs for russiske radiojournalister) – i hovedsak kurs for russiske journalister – og utvekslingsprosjekter for norske og russiske elever, studenter og lærere (de øvrige prosjekter). I diskusjonen nedenfor vil de to gruppene av prosjekter til dels behandles separat, særlig hva angår spørsmålet om prosjektenes rasjonale og bidrag til Barentssamarbeidets overordnede målsetninger.

3.1 Prosjektorganisering og –måloppnåelse

Et gjennomgående trekk ved de evaluerte prosjektene er at de synes vellykkede i den forstand at de har vært godt organisert, og de fleste konkrete prosjektmålsetningene er nådd. Problemer har stort sett vært knyttet til oppstartvansker (delvis som en følge av manglende Russlands-kunnskap hos norsk prosjektleder) og administrative problemer (f eks regnskapstekniske) knyttet til ulike måter å gjøre ting på i Norge og Russland. Det bør understrekes at dette er problemer som i all hovedsak har blitt løst underveis i prosjektperioden.

Et annet problemområde som går igjen i flere av prosjektene, er manglende interesse for prosjektet på enten norsk eller russisk side. F eks har enkelte utvekslingsprosjekter hatt vanskeligheter med å rekruttere nordmenn til opphold i Russland; på russisk side er dette problemet hovedsakelig knyttet til det norske prosjektledere opplever som manglende interesse for prosjektet hos enkelte av de samarbeidende institusjoner/myndigheter i Russland. Bortsett fra i tilfellet Karelen – hvor flere av de norske prosjektlederne klager over laber interesse/oppfølging – er det ingen klare tendenser ift hvilket av de russiske føderasjons-subjektene som er mest ”interessert” i samarbeid. I enkelte prosjekter har samarbeidet med Murmansk gått mest knirkefritt (f eks i Barentsplus Junior) mens institusjoner i Arkhangelsk (f eks Pomoruniversitetet og AGTU) i andre prosjekter har vært mer åpne for samarbeid med

vestlige organisasjoner enn tilfellet har vært med liknende institusjoner i Murmansk og Karelen.

Til sist kan det nevnes at det for enkelte av utvekslingsprosjektene vedkommende oppleves som et problem at norske og russiske utdannelse ikke er konvertible – et forhold som antakelig ligger utenfor Barentssekretariatets rekkevidde å gjøre stort med – og at man innenfor prosjekt Utveksling av teknologistudenter i liten grad har lyktes med å få den norske utdannelsen til å komme studentenes hjemland til gode (såkalt brain-drain). Dette siste forholdet berører det konkrete prosjektets rasjonale vel så mye som dets gjennomføring, noe vi kommer tilbake til i flere av punktene nedenfor.

De nevnte problemene ødelegger likevel ikke helhetsinntrykket av et sett velbegrunnede og relevante prosjekter som ledet av entusiastiske og velkvalifiserte prosjektledere har nådd sine mål om å bidra til økte kontakter på tvers av øst-vest skillet i Barentsregionen. Særlig oppleves det som administrativt fornuftig å samle ulike typer utvekslingsordninger i noen få store prosjekter, fortrinnsvis Barentsplus og Barentsplus Junior.

3.2 Måloppnåelse ift Barentsregionens målsetninger

Som nevnt i kapittel 1 er hovedmålsetningene bak Barentssamarbeidet å bidra til stabilisering, normalisering og regionalisering i de europeiske nordområdene, å gjøre området til en identitetsregion og funksjonell region, samt å bidra til demokratisering i russisk del av regionen. Oppnåelse av de mest generelle målsetningene bak Barentssamarbeidet – så som stabilisering og normalisering – er selvsagt vanskelig å måle. I den grad disse enhetene overhodet lar seg måle, er det videre vanskelig å si noe om hvorvidt stor eller liten grad av f.eks. ”normalisering” er et resultat av prosjektene finansiert over Barentsprogrammet eller av andre forhold. La oss likevel forsøke oss på noen forsiktige vurderinger:

Man kan anta at utvekslingsprosjektene som har vært evaluert i denne rapporten, innebærer bidrag i retning av forhold som stabilisering, normalisering og utvikling av Barentsregionen som identitetsregion – en utvikling som riktignok går med svært småskritt. Et ikke ubetydelig antall mennesker har i løpet av de siste årene via disse prosjektene fått kortere eller lengre opphold på ”den andre siden” i Barentsregionen. Dette antas å gjøre disse ”andre”, deres levested og samfunnssystem mindre fremmede for de utvekslede personer. Videre har ordningene hatt mer håndfaste konsekvenser som opplæring av et relativt stort antall personer med tilstrekkelig kunnskap i ”motpartens” språk til å kunne fungere som tolker og oversettere. Mindre vellykket har utvekslingsprosjektene bidrag til å gjøre Barentsregionen til en funksjonell region vært. Prosjekt Utveksling av teknologistudenter har et problem i at svært få russiske studenter vender hjem etter endt utdanning i Norge. Prosjekt Avtalefestet studentutveksling lider på sin side – når man snakker om prosjektets bidrag til utviklingen av en

funksjonell Barentsregion – under manglende tilrettelegging for utveksling av studenter med andre fagfelt enn filologi. Resultatet er en ”overproduksjon” av tolker i Arkhangelsk-området og manglende produksjon av kandidater innenfor andre fagfelt med tilstrekkelige norsk-kunnskaper til å kunne delta i norsk-russisk næringssamarbeid uten bruk av tolk. Prosjekt Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk synes også å gi de russiske elevene en god utdanning; også her finnes strukturelle forhold som reduserer etterspørselen etter kandidatene på det russiske markedet, men her er det iallefall visse lyspunkter i den eksportrettede russiske fiskeindustrien.

De tre medieprosjektene som har vært evaluert her, kan likeledes sies å ha bidratt til normalisering osv. Barents Press har fungert som et viktig treffpunkt og informasjonskanal for både russiske og nordiske journalister. Også kursene for russiske journalister har helt klart gitt deltakerne nyttig informasjon om leveste og samfunnsforhold på ”den andre siden”, noe som i seg selv bidrar til å forhindre fremvekst av stereotypier og mistenkeliggjøring av den andre partens hensikter. Hvorvidt disse prosjektene har bidratt til å nå målet om demokratisering i Russland, er imidlertid tvilsomt. For det første synes den journalistfaglige delen av kursene iallefall i starten å ha vært altfor ambisiøst lagt opp ift hva man kan forvente skal finne sted av endringer på russisk side. For det andre er det begrenset hva russiske journalister er i stand til å få til av endringer i egne redaksjoner når de kommer hjem etter kurs i Norge. Som det har vært påpekt flere steder i denne rapporten, legger økonomiske og til dels også andre praktiske rammebetingelser betydelige begrensninger på russiske journalisters mulighet til å drive kritisk journalistikk, f.eks. ift forurensende hjørnesteinsbedrifter i lokalsamfunnet. For det tredje – og mer foruroligende etter vårt skjønn hva angår disse prosjektenes rasjonale – er det flere som etter å ha deltatt på kursene setter spørsmålsteget ved hvorvidt det i det hele tatt er ønskelig å innføre samme pressestandarder i Russland som i de nordiske landene. Personer intervjuet ifm denne evalueringen har gitt uttrykk for lett irritasjon ift nordmenns åpenbare overbevisning om at en ”fri” presse er nødvendig for Russland. Som ett av våre intervjuobjekter uttrykte det: ”Russland har store problemer; vi kunne kritisert og hamret løs på myndighetene for det – men løser det noen problemer at vi kritiserer?” Likeledes fremkalte det norske ønsket om å belære russerne her en viss frustrasjon: russerne hevder at det alltid vil være overordnede politiske og samfunnsmessige føringer på pressens virksomhet; i vesten vil dette ofte være sterke markedskrefter – f.eks. aviseiere og redaktører som trenger sensasjoner for å selge – mens det i dagens Russland er en blanding av myndigheter og næringsoligarkier. De russiske deltakerne opplevde det som noe naivt å tro at en helt ”fri” presse finnes, og at nordmenn skulle kunne lære russerne dette. F.eks. spør de seg hvor mye ”friere” en norsk journalist er når han eller hun må ha ”gode” historier som nød og miljødeleggelser i Nordvest-Russland – istedenfor å gi et mer nyansert og ”riktig” bilde av regionen – enn en russisk journalist som av ulike grunner lar være å skrive om de samme miljøproblemen. Prosjektkoordinator for Barents Press Murmansk nevnte konkrete eksempler på at hun for norske journalister hadde foreslått alternative ”gode” saker, som journalistene selv hadde tent på, men som redaksjonene hjemme i Norge ikke fant salgbare nok til å bruke.

Likeledes kan det hevdes at målsetningen til prosjekt Landbrukspraktikanter om å bidra til oppbygging av privat jordbruk i Russland var for ambisiøs og i for stor grad forankret i et norsk ønske om å lære russerne å gjøre ting på norsk måte. For å få den ønskede effekt av prosjektet kreves endring på systemnivå i Russland. Kanskje burde man undersøkt mer i forkant hva enkeltbonden kunne ha nytte av samt mulighet til å få gjennomslag for av endringer i den russiske hverdagen?

Prosjekt Fagforeningssamarbeid har hatt en eksplisitt målsetning om å *informere og drive opplysningsarbeid*, snarere enn å lære opp russerne til å gjøre ting på ”norsk” måte. Dette kan i seg selv sies å være positivt. Like fullt hevder russisk medlem i prosjektets styringsgruppe at det er en direkte forbindelse mellom disse kursene og den raske fremveksten av lokale avtaler i Murmansk-bedrifter utover 1990-tallet. Man skal være forsiktig med å fastslå årsaks-sammenhengen her, men heller ikke se bort fra at kursene kan ha hatt håndfaste konsekvenser utover det uttalte ønsket om å informere. I så fall kan kursene sies å ha bidratt til fremveksten av det sivile samfunn i Russland, noe som er en uttalt målsetning bak det norske Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa og implisitt også for Barentssamarbeidet.

3.3 Kostnadseffektivitet

Som nevnt i innledningskapitlet er det vanskelig innenfor rammene av denne evalueringen å gi noen grunding vurdering av prosjektenes kostnadseffektivitet. Vi kan likevel kort stille oss spørsmålet i hvilken grad Barentssekretariatet har fått ”valuta for pengene” ved å satse på de prosjektene som her er evaluert. De ”tunge” utvekslingsprosjektene som Barentsplus, Barentsplus Junior og Stipendordning for lærere har lagt beslag på relativt store summer, men man ser ut til å ha fått ”mye utveksling” for pengene. Vi har ikke noe grunnlag for å hevde at en for stor del av pengene bevilget til disse prosjektene har gått til administrasjon; tvert imot har det vært en tendens til at institusjonen som har hatt prosjektledelse på norsk side, har måttet legge ned mer arbeid i administreringen enn forutsatt i prosjektbudsjettet. I enkelte tilfeller kan det riktignok diskuteres hvorvidt disse institusjonene, særlig når det er snakk om myndighetsorganer, bør ta en større del av administrasjonsutgiftene på egen kappe. Prosjekt Samarbeid Vardø videregående skole – Arkhangelsk er et relativt dyrt prosjekt til å omfatte så få institusjoner som er involvert. Her kan man stille spørsmålet – iallefall så lenge mesteparten av den russiskfangede fisken i Barentshavet fortsatt leveres vestover – om det ville vært rimelig at den norske fiskeindustrien gikk inn med større andel av finansieringen, ettersom prosjektet bidrar til å sikre arbeidskraft ved norske bedrifter.

En del av de evaluerte prosjektene er bare delfinansiert over Barentsprogrammet; hovedfinansieringen kommer annetsteds fra. F eks er det i hovedsak kvoteordningen for utenlandsstudenter som gjør det mulig å ha russiske teknologistudenter ved Høgskolen i Narvik, og kursene for russiske journalister mottar kun en beskjeden del av sine samlede

midler fra Barentssekretariatet. Hvis man sammenlikner de to hovedgruppene av prosjekter som her diskuteres – utvekslingsprosjektene og medieprosjektene – har førstnevnte representert den største utgiftsposten for Barentssekretariatet, men til gjengjeld er dette i større grad enn sistnevnte sekretariatets ”egne” prosjekter, og man har helt klart fått ”mer kontakt” (kvantitativt i form av antall personer som besøker nabolandet) igjen for utvekslingsprosjektene enn medieprosjektene. På den annen side kan det hevdes at journalister er viktige informasjonskilder og opinionsskapere, og at man således får mer opplysning og ”normalisering” igjen for å ha en russisk journalist i Norge i to uker enn å ha en elev her i et helt år til samme pris.

Enkelte av prosjektene som er evaluert her, er typiske ”småprosjekter”, f eks Vår store nabo i øst, Samarbeid Nordreisa videregående skole og skole nr 1 i Apatity og Barents Press Murmansk. Gitt de relativt beskjedne midlene som har vært gitt til disse prosjektene, er det vår vurdering at dette har vært vel anvendte penger.

3.4 Dilemmaer i prosjektutvelgelse og –gjennomføring

På bakgrunn av erfaringene fra denne evalueringen presenteres i det følgende et utvalg dilemmaer forbundet med utvelgelse og gjennomføring av felles norsk-russiske prosjekter. Vi starter med enkelte forhold av relativt prinsipiell karakter og går deretter over til mer konkrete forhold knyttet til prosjektgjennomføringen.

- *Opplæring vs opplysning*: Som det fremgår av forrige pkt, stiller vi oss på bakgrunn av prosjektinformasjon og intervjuer med deltakerne på journalistkursene noe skeptiske til rasjonale bak denne typen opplæringsprosjekter, i alle fall i den form de fremsto til å begynne med. Her synes målsetningen å ha vært noe i retning av å lære opp russere til å bli gode journalister etter norsk standard, noe man antok ville bidra til ”demokratisering” i deres hjemland. Én ting er at kursene syntes for ambisiøst lagt opp; de russiske journalistene visste svært lite om Norge på forhånd og viste seg lite mottakelige for den typen ”opplæring” de ble utsatt for. Etter vårt skjønn er det imidlertid mer bekymringsfullt at man fra norsk side noe ukritisk antok at russerne automatisk hadde behov for det vi hadde å tilby. Enkelte intervjuer med prosjektdeltakere avdekket den klassiske russiske forurettelse – svært ofte velbegrunnet; det kan f eks hevdes at russisk journalistikk på mange måter har vært preget av svært solid håndverk – ift at man fra vestlig side skal belære russere og fortelle dem hva det er landet deres trenger. Som det fremgår ovenfor, har de evaluerte medieprosjektene i høyeste grad vært godt organisert og hatt positive konsekvenser, men da i form av *opplysning* om norske forhold snarere enn som *opplæringstiltak*.

Et relatert dilemma knyttet til journalistkursene er hvorvidt opplysning om norske forhold skal ha karakter av Norgesreklame eller en mest mulig balansert fremstilling av positive og negative sider ved det norske samfunnet. Her avdekket våre intervjuer noe divergerende oppfatninger blant personer som var involvert i prosjektene.

- *Geografisk spredning vs konsentrasjon:* Enkelte av prosjektene har som en overordnet føring å inkludere samtlige russiske føderasjonssubjekter som inngår i Barents-samarbeidet. Som det fremgår av evalueringen, har man fra norsk side noe ulik erfaring med den russiske ”interessen” i ulike prosjekter hvor ulike russiske aktører er involvert. I flere av prosjektene går imidlertid manglende interesse fra Karelen igjen. Det er et dilemma i hvilken grad man skal etterstrebe å inkludere deltakere fra samtlige regioner på russisk side eller søke å maksimere resultater ved å konsentrere innsatsen mot de regioner/institusjoner som utviser størst interesse for det konkrete prosjektet.

En lettere relatert problemstilling er hvorvidt man skal fortsette prosjekter som helt klart har oppfylt sine målsetninger et bestemt sted, eller søke å få til tilsvarende ting i andre russiske regioner. Det kan f.eks. hevdes at behovet for norsk-russiske tolker er mer enn mettet i Arkhangelsk-området; samtidig rapporteres det at Norsk Senter i Arkhangelsk tildels må forsyne Murmansk med slike tolketjenester. Dilemmaet blir således hvorvidt man skal fortsette å støtte Avtalefestet studentutveksling mellom Universitetet i Tromsø og Pomoruniversitetet i Arkhangelsk eller søke å stimulere liknende tiltak mellom f.eks. Pedagogisk institutt i Murmansk og en norsk undervisningsinstitusjon.

- *Innslag av norske vs russiske prosjektføringer:* I hvor stor grad bør man legge norske føringer for utforming og gjennomføring av prosjekter, og i hvilken utstrekning bør man bestrebe seg på å inkludere og vektlegge russiske oppfatninger av hvordan ting bør gjøres? På den ene siden kan det hevdes at prosjektene er finansiert fra norsk side, og at den norske part således har ”rett” til å sette denne typen betingelser. På den annen side kan det innvendes at prosjektene kan miste sin legitimitet på russisk side når russernes oppfatninger ikke har blitt hørt eller tatt til følge. Journalistkursene som har blitt evaluert her, har åpenbart blitt utformet ut fra norsk synsvinkel; på den annen side har man vist stor vilje til å justere kursen underveis. Prosjekt Landbrukspraktikanter synes også å være utformet ut fra et ønske om å lære russerne å gjøre ting på norsk måte uten at man på forhånd har gjort seg tilstrekkelig kjent med hvilken praktisk nytte de russiske bøndene ville ha av dette.

Det kan settes spørsmålsteget ved hvorvidt prosjekt Utveksling av teknologistudenter tilfredsstillende norske eller russiske behov for spisskompetanse. Den norske part har helt klart nydt godt av de russiske (sivil-) ingeniørenes kompetanse. Mens vi i Norge har lett for å tro at vestlig utdanning i Russland må være langt mer prestisjefyllt enn russisk, viser erfaringene fra dette prosjektet at russiske bedrifter tvert imot har vært til dels skeptiske til å ansette (sivil-) ingeniører med ikke-russisk diplom. Det må likevel påpekes at i den grad

de russiske studentene jobber for norsk-russiske firma (i Norge) etter endt utdanning, kan dette komme også hjemlandet til gode.

- *Driftsstøtte vs startstøtte*: Spørsmålet om Barentssekretariatet bør prioritere prosjekter som innebærer oppstart av nytt samarbeid eller videreføring av etablerte kontakter, er vanskelig. Prosjektene innenfor det området som er valgt ut her, er ikke kommersielle så det er vanskelig å kreve at de skal bli selvgående etterhvert. Dersom målet er at man stadig skal hjelpe til med å få igang nye prosjekter, må man etterhvert stille krav i utgangspunktet til ihvertfall en god del av prosjektene om at deltakerne på ett eller annet vis skal klare seg selv etterhvert. Samtidig er det lite ønskelig å stadig måtte kutte støtte til gode prosjekter fordi man i prinsippet ikke skal gi driftsstøtte (dersom dette stort sett innebærer at prosjektene må avsluttes). Dette kan gi dårlige signaler, ikke minst til russerne ("som en engel du hit kom, smilte blott og vendte om"). I tillegg kan det hevdes at effekten av prosjektene gjerne blir større over tid; når et samarbeid har pågått en stund, blir det enklere, og man får mer samarbeid ut av hver krone.
- *Konstant vs rullerende prosjektledelse*: Bør ansvar for prosjektledelse og –koordinering av prosjekter som omfatter hele Nord-Norge, rullere mellom de nordnorske fylkeskommunene slik dette bl a har vært gjort innenfor Barentsplus Junior? Fordelen med en slik ordning er at ansvar og utgifter fordeles over tid, og at flere institusjoner blir kjent med det konkrete prosjektet. Ulempen er lavere effektivitet i og med at nye personer og institusjoner kontinuerlig må settes inn i prosjektet.

3.5 Anbefalinger

Det ligger utenfor denne evalueringens mandat å gi konkrete anbefalinger ift hvorvidt enkeltprosjekter bør videreføres, tas opp igjen eller avsluttes. Med utgangspunkt i dilemmaene for prosjektutvelgelse og –gjennomføring som er skissert ovenfor, vil vi likevel i det følgende komme med et utvalg forsiktige anbefalinger ift fremtidig utvelgelse og gjennomføring av prosjekter.

- *Opplæring vs opplysning*: Man bør være forsiktig med å fremstille fellesprosjekter som tiltak for opplæring av russiske borgere. For det første kan dette i seg selv oppleves som nedverdiggende av russerne. For det andre kan det helt substansielt hevdes at den norske forestillingen om at russerne trenger opplæring, er overdrevet. Hva konkret angår medieprosjekter støttet av Barentssekretariatet, anbefales det at tiltak rettet mot informasjon om norske forhold prioriteres fremfor eksplisitte opplæringstiltak. "Opplysningsturer" for russiske journalister har med stort hell blitt gjennomført av bl a UD; de russiske journalistene har fått et innblikk i hvordan det norske samfunnet fungerer, og har fått rettet

opp både overdrevet positive og negative stereotypier om Norge og nordmenn. Det bør også vurderes om kursene bør ha en klarere tematisk avgrensning, f eks at ulike sider ved det norske samfunnet vektlegges fra gang til gang (fokus på norsk kultur ift russiske kulturjournalister, norske fiskerier ift russiske fiskerijournalister osv)

- *Geografisk spredning vs konsentrasjon:* Man bør være mindre rigid mht å skulle inkludere alle de russiske føderasjonssubjektene i enkelte prosjekter. Det kan bli mye sløsing med midler når man er tvunget til å involvere personer/myndigheter som simpelthen er uinteresserte i prosjektet. Fokus bør rettes mot institusjoner/regioner som viser genuin interesse for prosjektene.
- *Innslag av norske vs russiske føringer:* Ifm utformingen av prosjekter bør Barentssekretariatet bestrebe seg på i så stor grad som mulig å undersøke hvorvidt det fra russisk side oppleves som et behov å få gjennomført nettopp denne typen prosjekt. I så stor grad som mulig bør de russiske prosjektdeltakernes ønsker samt særegenheter ved det russiske samfunnet generelt tas hensyn til. Når prosjektet igangsettes, bør imidlertid den norske prosjektlederen kunne kreve avtalt oppfølging fra russisk side og avbryte samarbeid med institusjoner som ikke følger opp eller utviser nødvendig interesse for prosjektet.
- *Driftsstøtte vs startstøtte:* Innenfor området utdanning og kompetanse kan man vanskelig kreve at prosjekter skal bli selvgående etter en tid. Dessuten blir gjerne effekten av prosjekter større over tid. Det anbefales derfor at Barentssekretariatet fortsetter å gi driftsstøtte og ikke snevrer prosjekttildelingen inn mot utelukkende å gi startstøtte. Ikke minst gir det dårlige signaler overfor russerne å ikke videreføre prosjekter som fremstår som vellykkede. Det kan imidlertid argumenteres for at prosjekter som har gått en tid, bør justeres geografisk eller tematisk (at enkelte aktiviteter begrenses og nye kommer til, eller at enkelte russiske regioner gradvis fases ut og andre kommer inn).
- *Konstant vs rullerende prosjektledelse:* Klar ansvarfordeling og konstant prosjektledelse er gode ting; på bakgrunn av erfaringene fra de evaluerte prosjektene fremstår det som en fordel at de samme har ansvar for et prosjekt over tid. Flere prosjekter på dette området ruller mellom fylkeskommunene. Dette har ihvertfall ikke vært noen fordel i Barentsplus Junior. Det er ineffektivt når nye folk skal bruke masse tid på å sette seg inn i ting. Dersom man har behov for å fordele arbeidsbyrde, burde man ikke da heller få hver sine prosjekter? Kunne man plassere ansvaret ett bestemt sted (enten det er hos myndighetsorganer eller som outsourcing) og så bidra likt i finansieringen?
- *Øvrige forhold relatert til prosjektgjennomføring:*
  - Prosjektleder bør helst ha en viss Russlandskunnskap på forhånd. Dette er ikke alltid praktisk mulig, men i de tilfeller hvor slik kompetanse i utgangspunktet mangler,

burde kanskje Barentssekretariatet kunne trekke ytterligere på det som etterhvert er utarbeidet av skriftlig materiell innenfor prosjektene.

- Svake engelskkunnskaper hos russerne vanskeliggjør kommunikasjonen i mange tilfeller. Ifm større prosjekter bør man muligens stille større krav til at man fra russisk side stiller med prosjektkoordinatorer som behersker engelsk eller norsk. Her har man også mulighet for å trekke på ”egne produkter”; f eks er det jo etterhvert mange i Arkhangelsk som har lært norsk via prosjektet Avtalefestet studentutveksling, og man har også Norsk Senter som en ressurs.
- Det er generelt bra at prosjekter har engelskopplering som komponent eller bivirkning (f eks samarbeidet Nordreisa/Apatity). Dette kan gi samarbeidseffekter utover enkeltprosjektene ettersom mulighet for å kunne kommunisere er et viktig grunnlag for samarbeid. Nordmenn kan engelsk, og Barentsregionen begynner å bli godt forsynt med norsk-russiske tolker så det kan argumenteres for at det er viktigere at man hjelper til med å forbedre engelskkunnskapene til flere russere enn at man legger inn norskundervisning (der man gjerne starter på enda barere bakke og får mindre muligheter til å praktisere samt høre språket) i ulike prosjekter. Hjelp til å få kommunikasjonsteknologien opp og gående er også noe som legger grunnlag for mer samarbeid i fremtiden, og her er russerne dyktige om de bare får tilgang til materiell (området er så nytt at de kan komme inn på like fot nokså raskt). Dessuten er dette en forholdsvis billig kommunikasjonsform.
- Studentopptaket slik dette er gjennomført under prosjekt Utveksling av teknologi-studenter – hvor den norske part har full kontroll over opptaket basert på personlige intervjuer med kandidatene – bør være et eksempel til etterfølgelse for andre utvekslingsprosjekter, ihvertfall når oppholdet i Norge er ment å være av såpass langvarig karakter som tilfellet er i Narvik. Den russiske samarbeidspartneren roser her norsk prosjektleder for å gjøre det lettere på russisk side å motstå press fra innflytelsesrike russere som ønsker sine barn utvekslet. Dette er en noe ømtålig problemstilling ettersom det innebærer en potensiell overstyring av russiske interesser. Spørsmålet er likevel om ikke svært mange russere vil betrakte det som rimelig med norsk styring her; dette hjelper dem til å komme svakheter i eget system til livs, og nordmennene fremstår ikke som kunnskapsløse idealister uten kjennskap til hvordan det russiske samfunnet fungerer.